

Vaasan yliopisto
UNIVERSITY OF VAASA

Sara Güven

Valta ja vastuu osana sananvapautta

Vastaavan päätoimittajan asema Viestikoekekus -kohun uutisoinnissa

Markkinoinnin- ja viestinnän akateeminen yksikkö
Digitaalisen median pro gradu -tutkielma
Viestinnän monialainen maisteriohjelma

Vaasa 2025

VAASAN YLIOPISTO**Markkinoinnin- ja viestinnän akateeminen yksikkö**

Tekijä:	Sara Güven		
Tutkielman nimi:	Valta ja vastuu osana sananvapautta: Vastaavan päätoimittajan asema Viestikoekekus -kohun uutisoinnissa		
Tutkinto:	Filosofian maisteri		
Oppiaine:	Viestinnän monialainen maisteriohjelma		
Työn ohjaaja:	Tanja Sihvonen		
Valmistumisvuosi:	2025	Sivumäärä:	80

TIIVISTELMÄ:

Helsingin Sanomien joulukuussa 2017 julkaisema artikkeli salaisen Viestikoekekuksen toiminnasta synnytti laajan yhteiskunnallisen keskustelun niin sananvapaudesta, toimittajien asemasta kuin päätoimittajan roolista ja vastuusta. Tämä pro gradu -tutkielma käsittelee päätoimittajan kantamaa vastuuta ja valtaa, mitkä ovat myös merkittäviä osia median toiminnassa, sillä päätoimittaja vastaa aina viimekädessä median työstä. Myös yhteiskunnallinen vastuu, joka päätoimittajalle heijastetaan, on merkittävä. Aiheeseen tartutaan paremmin Helsingin Sanomien (HS) entisen vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen roolin kautta HS:n Viestikoekekus -uutisoinnissa vuosina 2017–2022. Tutkielman tavoitteena on selvittää, miten päätoimittajan valtaa ja vastuuta käsitellään journalismissa.

Tutkielma käyttää tutkimuksellisenä viitekehyksenään kriittistä diskurssianalyysia ja syventyy aiheeseen varsinkin representaatioiden kautta. Tässä hyödynnetään erityisesti Fairclough'n (2003) määritelmiä aiheesta. Aiheeseen paneudutaan tarkastelemalla syvemmin sananvapauslain sisältöä, Julkisen sanan neuvoston journalistin ohjeita ja analysoimalla kriittisen diskurssianalyysin avulla Yleisradion (Yle) ja HS:n aiheesta julkaisemia uutisartikkeleita.

Tutkimusta taustoitetaan perehtymällä päätoimittajien toimintaa analysoivaan tutkimukseen, mutta myös käymällä lyhyesti läpi suomalaisen mediamaisen päätoimittajiin keskittyviä kohuja. Tällaisia kohuja on Suomessa ollut viime vuonna muutamia, ja erityisesti näitä tarkastellaan Kiviojan (2021) aiheesta julkaisemien analysoivien artikkelien pohjalta. Lisäksi huomio kiinnitetään muun muassa suomalaisen Matti Kuuselan, entisen Aamulehden toimittajan, tapaukseen, jossa palkintojakin voittanut toimittaja tunnusti sepittäneensä useita palkittuja artikkeleitaan. Itse päätoimittajan vastuuta ja rooliin asettamia oletuksia taustoitetaan muun muassa Groenhartin ja Bardoelin (2011) sekä Tiilikan (2012) tutkimusten avulla.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että päätoimittajan vastuulle laitetaan iso painoarvo erityisesti muiden päätoimittajien puolelta. Päätoimittajan nähdään helposti kantavan isompaa journalistista valtaa sekä vastuuta kuin mitä laki tai voimassa olevat säädökset välttämättä määräävät. Valta ja vastuu ovat siis enemmän usein sisäistettyjä konsepteja. Tuloksissa myös huomataan, että vaikka Ylen ja HS:n uutisointi ei isoissa määrin eroa toisistaan kohussa, joka kohdistuu HS:n vastaavaan päätoimittajaan ja toimittajiin, käsitellään aihetta Ylellä laajemmin myös ulkopuolisten toimijoiden mielipiteiden kautta, kun taas HS:llä käsittely on teknisempää ja nojaa lähinnä asian läpikäyntiin ajankohtaisten käänteiden avulla.

AVAINSANAT: Vastaava toimittaja, sananvapauslaki, päätoimittajan vastuu, vastuun diskurssi, journalistin ohjeet

Sisällys

1	Johdanto	4
1.1	Tavoite	6
1.2	Aineisto	7
1.3	Menetelmä	10
2	Journalismin kenttä Suomessa	12
2.1	Journalistin ohjeet	13
2.2	Päätoimittaja ja vastaava toimittaja	16
2.2.1	Päätoimittajan valta ja vastuu	17
2.2.2	Päätoimittajien toiminnan kritisointi ja uutisointi	18
2.2.3	Päätoimittajien toiminnan tutkimus	19
3	Helsingin Sanomien Viestikookeskus -uutisointi	21
3.1	Viestikookeskus -tapauksen eteneminen	21
3.2	Viestikookeskus -tapaus tutkimuksessa	25
4	Diskurssianalyysi	28
4.1	Kriittinen diskurssianalyysi	29
4.2	Päätoimittajan toiminnan analyysi	33
5	Vastaavan päätoimittajan vastuu Helsingin Sanomien ja Ylen uutisoinnissa	35
5.1	Vastuun diskurssi	37
5.2	Välttelyn diskurssi	42
5.3	Oikeuden diskurssi	47
5.4	Oikeutuksen diskurssi	52
5.5	Luottamuksen diskurssi	58
5.6	Tulokset	62
6	Päätäntö	66
	Lähteet	68
	Aineistoluettelo	73

1 Johdanto

”Sananvapaus on demokraattisen yhteiskunnan perusta.” Näillä sanoilla Julkisen sanan neuvosto (JSN) avaa vuonna 2024 voimaan astuneet journalistin ohjeet, joita lukuisat mediatalot ja journalistit kautta maan ovat sitoutuneet noudattamaan. Ohjeiden tavoitteena on JSN:n (2024a) mukaan taata sananvapauden toteutuminen sekä hyvän journalistisen tavan noudattaminen. Ohjeet koskevat kaikkea journalistista sekä toimituksellista työtä ja sisältöä jokaisessa toimituksen julkaisukanavissa. Ohjeissa otetaan kantaa niin toimittajan rooliin ja ammatilliseen asemaan kuin haastateltavien oikeuksiin toimituksellisissa prosesseissa. Ensimmäiset ohjeet Suomen sanomalehtimiehille julkaistiin vuonna 1957, jolloin ohjeitä kutsuttiin etikettisäännöiksi, ja viimeisin vuoden 2024 lokakuussa (JSN, 2022a, JSN, 2024a). Ohjeiden merkittävän aseman perusteella voidaan päätellä, että journalistin ja mediatalojen päätoimittajille asettama valta ja vastuu on tunnistettavissa.

Journalistiliitto (2023) määrittelee julkaisussaan, että vastuu on osa sananvapautta, ja sananvapaudella on liiton mukaan keskeinen rooli demokraattisen yhteiskunnan perustana. Sananvapautteen voidaan liittää toimituksellisessa työssä mielipiteen ilmaisu, vastaanottaminen ja jakaminen ilman ennakkollista puuttumista. Tähän kuuluu kuitenkin vastuu siitä, ettei lakia tai muita periaatteita rikota. Sananvapauden käytäntöjen toteuttajana medially on myös paljon valtaa. Monet tahot, kuten Opetushallitus (2023) kuvaavat, että medially on valtaa vaikuttaa ajatuksiimme ja tunteisiimme. Sananvapaus, vastuu ja valta kytkeytyvät vahvasti yhteen puhuttaessa mediasta. Siinä missä sananvapaus kuuluu jokaiselle yksilölle yhteiskunnassamme, kuuluu se myös mediataloille ja toimittajille.

Sananvapauslain (460/2003) 4 §:n 1 momentin mukaan julkaisijan täytyy määritellä aikakautis- ja verkkojulkaisulle vastaava toimittaja. Julkaisulla voi olla myös useita vastaavia toimittajia. Vastaavan toimittajan on oltava 4 §:n 2 momentin mukaan vähintään 15 vuotta täyttänyt henkilö, joka ei ole konkurssissa ja jonka toimintakelpoisuutta ei ole rajoitettu. 3. momentin mukaan hänen tehtävänä on

puolestaan johtaa ja valvoo toimitustyötä, päättää aikakautisen- tai verkkojulkaisun tai ohjelman sisällöstä. Lisäksi hänen on huolehdittava muista laissa säädetyistä tehtävistä.

Mediatalo on vakiintunut termi, jolla viitataan julkaisutoimintaan keskittyneeseen yritykseen. Usein mediatalot mielletään uutisoinnissa yrityksiksi, jotka omistavat useita eri julkaisuja. Sille ei löydy virallista määritelmää, mutta sitä käytetään yleisesti esimerkiksi uutisoinnissa kuvaamaan tietyn median julkaisusta vastaavaa yritystä. Esimerkiksi Helsingin Sanomien taustalla vaikuttava mediatalo on Sanoma Media Finland (kts. esim. Sanoma, 2025). Muita suuria suomalaisia mediataloja on esimerkiksi Keski-suomalainen, joka julkaisee useita maakunta- ja aluelehtiä, kuten Keski-suomalaista ja Etelä-Suomen Sanomia (Keski-suomalainen, 2025). Myös Alma Media on tunnettu mediatalo, joka julkaisee muun muassa Iltalehteä ja Kauppalehteä.

Vastaava toimittaja on useissa uutismedioissa päätoimittaja, joka kantaa nimeä vastaava päätoimittaja. Monissa lehdissä saattaa myös olla useampi päätoimittaja, ja esimerkiksi Helsingin Sanomilla (HS) on vastaavan päätoimittajan lisäksi päätoimittaja. Vastaava toimittaja on kuitenkin se, joka on juridisesti vastuussa lehden toiminnasta. Sananvapauslain (460/2003) 13 §:n 1 momentin mukaan päätoimittaja voidaan tuomita sakkoon päätoimittajarikkomuksesta. Tällainen rikkomus voi tapahtua, jos päätoimittaja tahallaan tai huolimattomuuttaan laiminlyö johtamis- ja valvomisvelvollisuuttaan. Tähän luetaan tapaukset, joissa lainvastaista sisältöä julkaistaan laiminlyönnin seurauksena.

Päätoimittaja voidaan nähdä ulkopuolisten silmissä mediatalon kasvoina ja hän ylläpitää samalla korkeinta valtaa toimituksensa toteuttamasta työstä. Päätoimittajien yhdistyksen (2017) julkaisemassa kannanotossa muistutetaan, että päätoimittajan ensisijaisena velvollisuutena on johtaa toimitusta sekä kantaa vastuu sen julkaisemasta sisällöstä. Usein media ja lehdistö on nähty neljäntenä valtionmahtina ja vallan vahtikoirana (Jaakkola, 2021). Tästä huolimatta median ja journalismin puutteet on hyvä tunnistaa. Esimerkiksi lähetysneuvos Jaakkolan (2021) mukaan vallan vahtikoirana olo

voi tarkoittaa sitä, että median on mahdollista pudottaa tai nostaa poliitikkoja heidän urallaan.

1.1 Tavoite

Tämän tutkielman tavoitteena on selvittää, miten päätoimittajan valtaa ja vastuuta käsitellään journalismissa. Tässä työssä vastuuta käsitellään osana Helsingin Sanomien (HS) Viestikoekeskus -kohua. Tavoitteen pohjalta on luotu tutkimuskysymys, johon tässä tutkimuksessa pyritään vastaamaan, jolla kysytään, että miten päätoimittajan vastuu kuvataan lukijoille uutismedioissa?

Päätoimittajan ja vastaavan toimittajan vastuu on median kentällä merkittävä. Tähän keskittyvät muun muassa Groenhard ja Bardoel (2011), jotka tutkivat päätoimittajien kykyä myöntää virheitään Alankomaiden mediassa. Tutkimuksen tuloksena he tunnistavat seitsemän vastuunkannon strategiaa. Suomessa samantapaista tutkimusta on tehty vähemmän, vaikka aihetta on sivuttu pro gradu -tutkielmissa (ks. esim. Oikkarinen, 2013 & Nurmi, 2014). Siinä missä päätoimittaja kantaa vastuuta sananvapauslain (2003) nojalla toimituksellisesta työstä, on hän yhtä lailla medialalon keulakuva. Tässä asemassa hänellä on valta ottaa kantaa kohuihin, jotka kohdistuvat toimitukseen käyttämällä lehteään oman mielipiteen ajamiseksi. Vastuun ilmenemistä ja taustalla olevia päätoimittajan vastuun strategioita on tärkeää tutkia. Esimerkiksi kesällä 2023 Iltalehden vastaava päätoimittaja Perttu Kauppinen ilmaisi tukensa lehden maalituksen kohteeksi joutuneelle toimittajalle Ida Erämaalle (Hannila, 2023).

Päätoimittajan rooli medialalon kannalta on merkittävä ja erityisesti vastuu henkilöityy vastaavaan päätoimittajaan. Vastaava päätoimittaja kantaa Sananvapauslaissa (2003) määriteltyä vastuuta toimituksen toimituksellisen työn toteutumisesta. Tämä tutkimus tarkastelee aihetta tarkemmin ajankohtaisen tapauksen myötä. Helsingin Sanomien vuonna 2017 alkaneen Viestikoekeskus-uutisoinnin pohjalta on herännyt keskustelua HS:n vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen asemasta ja vastuusta. Keskustelua on

syntynyt myös laajemmin niin mediassa kuin sosiaalisessa mediassa. Tämän vuoksi tapaus on valittu tutkimuksen aineistoon sen ajankohtaisuuden ja merkittävyyden takia.

Helsingin Sanomien Viestikookeskus -tapausta ja uutisointia on ehditty sivuta useissa tutkimuksissa. Kortesoja ja muut (2019) analysoivat tutkimuksessaan Viestikookeskus -artikkelin julkaisun alla käytyä sosiaalisen median keskustelua ja uutiskommentteja. Kortesoja ja muut (2019, s. 93–94) pohtivat, kuinka HS:n artikkeli myös pyrki todistamaan journalistista riippumattomuuttaan ja todistamaan sananvapauden merkitystä. Vaikka tutkimus ei käsittele päätoimittajan vastuuta, kuten tässä tutkimuksessa, auttaa se ymmärtämään Viestikookeskus -tapauksen yhteiskunnallista merkittävyyttä ja sen tutkimuksen tärkeyttä.

Tämän tutkimukseen kytkeytyy päätoimittajien mahdollisuus vastata toimituksen virheistä, pyytää anteeksi sekä myöntää erehdykset. Aihetta taustoitetaan aiempien tapausten pohjalta, joissa päätoimittajat ovat kantaneet tai jättäneet kantamatta vastuun toimituksensa tekemistä virheistä. Nämä tapaukset antavat osviittaa sille, kuinka päätoimittajat ovat reagoineet kriisi- ja kohutilanteisiin itseään koskevissa tapauksissa Suomessa ja maailmalla. Tutkimuksessa paneudutaan tarkemmin Julkisen sanan neuvoston (JSN) julkaisemiin journalistin ohjeisiin (2024) jotka tukevat sananvapautta.

1.2 Aineisto

Tutkielman aineistona on aikavälillä 16.12.2017–31.12.2022 julkaistut artikkelit Helsingin Sanomien Viestikookeskus -uutisesta sekä julkaisua seuranneesta oikeudenkäynnistä. Alkuperäinen Viestikookeskus-artikkeli julkaistiin 16. joulukuuta 2017 Helsingin Sanomissa. Artikkelissa Laura Halminen ja Tuomo Pietiläinen (2017) käsittelevät Jyväskylän Tikkakoskella sijaitsevan Viestikookeskuksen toimintaa, jota puolustusvoimat ovat pyrkineet pitämään visusti salassa. Artikkelin lupaa paljastaa salaisuudet HS:n saamien asiakirjojen avulla. Artikkelissa kerrotaan asiakirjojen sisällöstä, jotka paljastavat Suomen tehneen sotatiedustelua ja varautuneen muun muassa

Venäjän aiheuttamiin uhkiin. Tällöin artikkelissa luvattiin, että aiheeseen liittyen julkaistaan lähipäivinä jatkoartikkeleita, joita ei koskaan julkaistu kohun seurauksena. Pian julkaisun jälkeen Puolustusvoimat kommentoivat artikkelia sanomalla, että siinä on Suomen ulkoista turvallisuutta vaarantavia ja salassa pidettäviä tietoja (Mäkinen, 2017).

Artikkelin seurauksena Pietiläinen, Halminen sekä HS:n politiikan toimituksen vt. esimies Kalle Silfverberg saivat syyteen. Kaikille vaadittiin ehdotonta vankeusrangaistusta. Aluksi myös HS:n silloinen vastaava päätoimittaja Kaius Niemi ja toimituspäällikkö Esa Mäkinen olivat epäiltyinä, mutta saivat sittemmin syyttämättäjättämispäätökset (Kerkelä & Reinboth, 2022). Tammikuussa 2023 Helsingin käräjäoikeus antoi tuomion Halmiselle ja Pietiläiselle turvallisuussalaisuuden paljastamisesta (Mäntysalo, 2023). Tapauksen myötä monet kritisoivat HS:n johtoa ja vastaavaa päätoimittajaa Niemeä vastuunkannosta ja sen puutteesta.

Aineisto kerättiin Helsingin Sanomien verkkojulkaisuista ja Yleisradion (Yle) kirjallisesta suomenkielisestä verkkosisällöstä, eli ulkopuolelle on jätetty videomateriaali ja kuvat. Kuvatekstit ovat kuitenkin osa aineistoa. Aineiston sisällössä tarkastellaan kirjoituksia kokonaisuuksina sekä niissä käsiteltyä päätoimittajan roolia. Artikkelit on haettu hakutermin "Viestikoekeskus" ja "Kaius Niemi" avulla ja näiden kautta artikkeleista on käyty läpi ne artikkelit, jotka mainitsevat molemmat.

Helsingin Sanomilta analysoidaan 25 artikkelia ja Yleltä 38 artikkelia, eli yhteensä analysoitava aineisto koostuu 63 artikkelista. Ylellä artikkeleita, joissa mainittiin Kaius Niemi, oli yhteensä 62. Näistä karsittiin pois ne, jotka eivät käsitelleet tapausta tai Kaius Niemeä sisällöllisesti, vaan nimi tai hänen asemansa olivat vain mainintana. Helsingin Sanomilla 51 artikkelissa mainittiin hakutermi "Viestikoekeskus" ja 120 artikkelissa hakutermi "Kaius Niemi". Ylellä puolestaan 80 artikkelissa mainittiin hakutermi "Viestikoekeskus" ja 61 artikkelissa hakutermi "Kaius Niemi". Aineisto päättyy vuoden 2022 loppuun, sillä Niemi vapautettiin virallisesti syytteistä joulukuussa 2022.

Lisäksi hän erosi virastaan vastaavana päätoimittajana vuoden 2022 marraskuussa rattijuopumustapauksen takia.

Osa aineiston artikkeleista on Ylen tai HS:n julkaisemia Suomen tietotoimiston (STT) artikkeleita. Nämäkin artikkelit on huomioitu aineistoissa. Yle on julkaissut kolme artikkelia, joissa tekijäksi on merkitty vain STT ja HS yhden aineiston keruu välillä. Näillä artikkeleilla ei ole päällekkäisyyksiä. On huomioitava, ettei kummallakaan lehdellä ole täysin varmaa hakumenetelmää, jolla voisi tietää, että käsittelyssä on kaikki aineistoon sopivat artikkelit. Hakukoneet saattavatkin jättää antamatta sopivia hakutuloksia. Aineisto ei kata verkkosisältöjen lukijoiden kommentointiketjuja, sillä analyysissa keskitytään selvittämään, kuinka media käsittelee vastuuta.

Aineisto kerätään juuri kyseisistä lähteistä, sillä Helsingin Sanomat itse alkuperäisen artikkelin julkaisijana on tärkeänä toimijana siinä, kuinka lehti representoi itse omaa toimintaansa. Yle puolestaan on verovaroin rahoitettu yleisradioyhtiö, joka voidaan nähdä irrallisena toimijana Helsingin Sanomista ja taustayhtiöstä, Sanoma Media Finlandista, jota kautta samaan konserniin kuuluvat useat maakuntalehdet kuten Aamulehti sekä valtakunnallinen Ilta-Sanomat. Helsingin Sanomien julkaisuja tarkastelemalla voidaan tunnistaa, kuinka lehti kirjoittaa omista kohuistaan.

Lisäksi tutkimuksen tausta-aineistona on Journalistin ohjeet (JSN, 2024) sekä Sananvapauslain (2003) siltä osin, missä siinä käsitellään päätoimittajan ja vastaavan toimittajan asemaa. Tämän kautta taustoitetaan tutkimuksen tavoitetta. Aineiston ymmärtäminen auttaa vastaamaan tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Journalistin ohjeet (JSN, 2024) ja Sananvapauslaki (2003) auttavat rakentamaan kokonaiskuvaa siitä, mitä päätoimittajan vastuussa on tärkeää analysoida, huomioida ja ymmärtää. Materiaaleja käytetään myös ymmärtämään paremmin tutkimuksen muuta aineistoa sen analyysissa ja lopputulosten rakentamisessa.

1.3 Menetelmä

Tutkimuksessa hyödynnetään kriittistä diskurssianalyysiä, eli se on luonteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Analyysin pohjana on Fairclough'n (2003, s. 26) teoria, jossa esitellään kriittisen diskurssianalyysin kolmiosaiseen malliin genrestä, tyylistä ja diskurssista. Mallin avulla on mahdollista tarkastella ympäröivää yhteiskuntaa. Mallissa representaatio nähdään diskursiivisena ilmiönä, jonka avulla voidaan tunnistaa eri diskursseja, jotka representoivat maailmaa eri perspektiiveistä tai asemista. Tutkimuksen analyysin aineistossa tarkastellaan siis syvemmin sen tekstisisältöä ja sen rakentamia diskursseja sekä representaatioita, jonka jälkeen edetään konkreettisemmin sisällön taustaan. Näiden havaintojen pohjalta aineiston analyysin avulla on tunnistettu vastuun, välttelyn, oikeuden, oikeutuksen ja luottamuksen diskurssi.

Tukena hyödynnetään van Leeuwenin (2015) tulkintaa kriittisestä diskurssianalyysistä ja sen implementoinnista tutkittavassa analyysissä. Van Leeuwen (2015, s. 138) näkee diskurssit sosiaalisesti konstruoituina tapoina ymmärtää todellisuuden tietyt osat. Van Leeuwenin (2015, s. 141–144) analyysimallissa analyysia rakennetaan eri sosiaalisen toimien diskurssien jaotteluna eri osiin ja kokonaisuuksiin, joita tarkastelemalla analyysi voidaan toteuttaa. Näin on mahdollista tunnistaa, kuinka eri sosiaalisia toimijoita korvataan ja poistetaan käymällä läpi, kuinka toimijuus rakentuu. Huomattavaa van Leeuwenin teoriassa on se, että hän ei näe kriittistä diskurssianalyysia kaiken kattavana menetelmänä, vaan ymmärtää sen ennemmin soveltamista vaatimana tapana toteuttaa tutkimusta. Hänen mielestään mallin käyttöön ei ole yhtä selkeää tapaa, vaan se on tutkimus- ja tutkijasidonnaista.

Pietikäinen ja Mäntynen (2019, s. 6) määrittelevät diskurssissa olevan kyse kielestä sosiaalisena toimijana. Kieli ohjaa tapaamme tarkastella yhteiskuntaa ja sen ilmiönä ja se tapahtuu eri tilanteissa eri tavoin (2019, s. 7). Pietikäisen ja Mäntynen mukaan (2019, s. 8) diskurssintutkimuksen avulla voidaan tutkia, mitä kieli tekee käyttäjälleen, käyttäjä kielelleen ja miten kieli toimii eri tilanteissa. Juuri uutismedioissa kieli on isossa roolissa ja näissä tapauksissa journalistit toimivat kielen käyttäjinä. Pietikäinen ja Mäntynen

(2019, s. 30) nostavatkin esiin, kuinka uutinen rakentuu kielellisistä, diskursiivista ja sosiaalisista sekä kulttuurillisista valinnoista.

Tässä tutkimuksessa aihetta lähestytään pitkälti kielen kautta. Tutkimuksessa selvitetään, millaisia sosiaalisia valintoja aineistona toimivat uutisartikkelit välittävät ja millaista sosiaalista todellisuutta niitten avulla rakennetaan. Kriittinen diskurssianalyysin avulla tutkitaan niin diskurssianalyysin ominaispiiriteitä, eli kielellisiä ja sosiaalisia valintoja, mutta myös valtaa. Kuten Farkas (2023, s. 244–245) määrittelee, auttaa kriittinen diskurssianalyysi ymmärtämään paremmin juuri valtaa ja vastakkainasettelua. Tosin, kuten hän myös mainitsee, ei analyysimenetelmä tarjoa täydellistä vastausta siihen, kuinka tutkimus toteutetaan, vaan se antaa suuntaviivat sille, kuinka tutkimus rakentuu. Näin ollen myös tässä tutkimuksessa analyysin tuloksiin päästään keskittymällä muun muassa kielellisten valintojen rakentamiin valta-asetelmiin ja vastakkainasetteluihin.

2 Journalismin kenttä Suomessa

Journalismi on osa jokaisen elämää. Se pyrkii tavoittamaan jokaisen ja välittämään tietoa. Jaakkola (2013, s. 13–14) määrittelee journalismin olevan yhteiskunnallista tiedonvälitystä, jonka vastaanottajia voivat olla esimerkiksi kansa tai kansalaiset. Sillä voi olla omia kohderyhmiä, kuten esimerkiksi naistenlehden välittävät tietoa ensisijaisesti naisille. Journalismin tehtäviksi Jaakkola (2013, s. 17–18) listaa tiedon välityksen, maailman tulkitsemisen, yleisöjen palvelun ja auttamisen, viihdyttämisen ja ihmisten aktivoimisen. Ala voidaan myös jaotella monella eri tapaa, mutta yleisimmäksi tavaksi Jaakkola (2013, s. 20) nostaa painoviestinnän, eli sanoma- ja aikakauslehtijournalismin, ja sähköisen viestinnän, eli televisio-, radio-, verkko- ja mobiilijournalismin. Journalismin keskiössä on taas toimittaja, joka käyttää työssään yhteiskunnallista valtaa.

Media ja yhtä lailla journalismi on muuttunut viime vuosina valtavasti. Koivulan (2024, s. 85) mukaan tämän lisäksi myös toimittajiin heijastettavat näkemykset ovat muuttuneet. Hän kertoo, että tulevaisuudessa journalisteilla esimerkiksi teknologiset ja sosiaaliset taidot korostuvat yhä entisestään. Toisaalta instituution ydin on ja pysyy ja suhteellisen samana kuin aiemminkin. Koivula (2024, s. 81) nostaa esiin, että vielä 2010-luvulla journalismiin liittyvässä keskustelussa korostui teknologisen tulevaisuuden epävarmuus, mutta myös mahdollisuudet. Tällöin journalismin tulevaisuuden kehitys oli epävarmaa, kun nyt esimerkiksi sosiaalinen media on tullut vakituisiksi osaksi journalismia.

Vastaava toimittaja ja päätoimittaja työskentelevät journalistisella kentällä, joka on altis yhteiskunnalliselle muutokselle. Aiemmin digitalisaatio on muuttanut mediaa vahvasti ja näin pakottanut mediatalot mukautumaan sen tuomiin muutoksiin esimerkiksi vähentämällä perinteisen printtimedian painoarvoa ja parantamalla verkkoalustojen käytettävyyttä asiakkaiden siirtyessä verkkoon. Erityisesti sananvapauden käsite kytkeytyy vahvasti näkemykseen journalismista ja sananvapaus nähdään yhtenä demokraattisen yhteiskunnan keskeisimmistä perus- ja ihmisoikeuksista.

Suomen mediakentän ykköstoimijat ovat Yle, Helsingin Sanomat, MTV Uutiset sekä iltapäivälehdet Iltalehti ja Ilta-Sanomat. Suomen medioiden lukijatilastoja mittavaan FIAM:n (2025) tilastot ovat tämän kanssa linjassa. Vuoden 2024 viimeisellä viikolla eniten ihmisiä tavoittaneiden viiden median järjestys oli Ilta-Sanomat, Iltalehti, Yle, Helsingin Sanomat ja MTV Uutiset (FIAM, 2025).

Nieminen (2005) pohtii pääkirjoituksessaan median muuttunutta vastuuta. Hän kyseenalaistaa ajatuksen siitä, että media ja suomalainen joukkotiedotus perustuisivat sosiaalisen vastuun ajatukseen. Ajatuksessa taustana on, että lehdistö ei ole vastuussa osakkeenomistajille vaan laajemmin koko yhteiskunnalle ja lukijoilleen. Vaikka kirjoitus on jo 20 vuotta vanha, on sen välittämät ajatukset edelleen ajankohtaisia. Nieminen (2005, s. 2) pohtii edelleen kirjoituksessaan sitä, onko median harkintakyky ja perustelut voitu jopa korvata sisäistetyillä asenteilla ja uskomuksilla. Tärkeä kysymys hänen mukaansa on, kenen puolesta media esiintyy julkaistessaan lööppejä ja kohuotsikoita. Nieminen ei nosta esiin päätoimittajia, on silti päätoimittaja tärkeässä roolissa median kantamassa vastuussa virkansa puolesta, kuten edempänä tullaan osoittamaan.

2.1 Journalistin ohjeet

Julkisen sanan neuvosto, eli JSN (2024a) on tiedotusvälineiden itsensä perustama toimija, jonka tehtävä on valvoa hyvää journalistista tapaa sekä puolustaa julkaisemisvapautta ja sananvapautta. JSN:ään kuuluu niin median kuin yleisön edustajia, jotka valvovat neuvoston tehtävien toteutumista. Kenen tahansa on mahdollista kannella JSN:lle tapauksista, joiden ei koe noudattavan hyvää journalistista tapaa. Neuvosto käsittelee tapaukset ja julkaisee julkisesti saatavilla olevat vastaukset tapauksista.

Yhtenä tärkeimpänä journalistieja ohjaavana dokumenttina toimivat JSN:n laatimat journalistin ohjeet. Viimeksi ohjeet on päivitetty vuoden 2024 huhtikuussa ja ne on otettu käyttöön 1. lokakuuta 2024 (JSN, 2024a). Ohjeet koskevat kaikkea journalistista työtä ja niiden tavoitteena on tukea sananvapauden toteutumista journalistisissa

julkaisuissa ja ne on tarkoitettu alan itsesääntelyä varten. Lisäksi tuoreimmissa ohjeissa tavoitteeksi määritellään keskustelun edistäminen journalistisesta työstä sekä journalismin etiikasta. Lisäksi ohjeiden johdannossa tarkennetaan, että totuutta tavoitteleva journalismi auttaa yleisöä muodostamaan kuvaa yhteiskunnasta sekä maailmasta.

Tämä tutkimus käsittelee Viestikoekeskus -tapauksen uutisointia sekä siitä seurannutta keskustelua päätoimittajan vallasta ja vastuusta vuosien 2017–2022 aikana. Journalistin ohjeiden osalta käytetään niitä Journalistin ohjeita, jotka olivat voimassa artikkelin julkaisuajankohtana. Edelliset Journalistin ohjeet tulivat voimaan 1. lokakuuta 2014 (JSN, 2014). Julkisen sanan neuvosto tiedotti vuoden 2024 alussa, että moni ohje jäi uudistuksesta huolimatta ennalleen, mutta vuoden 2024 ohjeisiin on lisätty neljä uutta kohtaa. Ne koskevat ulkopuolista rahoitusta, julkaistuun juttuun tehtyjä muutoksia, vaarallisia uutistilanteita ja toimituksellisen sisällön poistamista verkosta. (JSN, 2024b).

Journalistin ohjeita ylläpitää sekä päivittää JSN:n kannatusyhdistys Jusanek, joka vastaa JSN:n toiminnan organisoimisesta (JSN, 2022). JSN:lle on mahdollista tehdä kanteluita eri medioiden tai julkaistuista artikkeleista ainoastaan, jos mediatalo on Jusanekin jäsen. Jusanekin jäsenet ovat sitoutuneet noudattamaan journalistin ohjeita. Sanoma Media Finland Oy, joka omistaa Helsingin Sanomat, on Jusanekin jäsen ja kuuluu näin JSN:n sääntelyn piiriin (JSN, 2022). Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi HS on sitoutunut noudattamaan JSN:n journalistin ohjeita.

Vuoden 2014 ohjeet (JSN, 2014) koostuvat johdannon lisäksi 35 kohdasta, viidestä osuudesta sekä liitteestä, joka käsittelee yleisön itse julkaisemaa sisältöä. Ohjeiden kohdissa 1–7 käsitellään journalistin ammatillista asemaa, kohdissa 8–16 tietojen hankkimista ja julkaisemista, kohdissa 17–19 haastateltavan ja haastattelijan oikeuksia, kohdissa 20–25 virheen korjausta ja omaa kannanottoa ja kohdissa 26–35 yksityisen ja julkisen tiedon eroja ja merkitystä. Lisäksi ohjeilla on yleisön tiedotusvälineiden verkkosivuilla tuottamaa sisältöä koskeva vuonna 2011 voimaan astunut liite, joka

käsittelee aihetta viidessä kohdassa. Liitteessä käsitellään esimerkiksi yleisön verkkosivuilla julkaisemaa sisältöä ja sen seulontaa sekä valvomista.

Journalistin ohjeissa määritellään journalistin ammatillista asemaa, tietojen hankkimista ja julkaisemista, haastateltavan ja haastattelijan oikeudet, virheen korjaus ja oma kannanotto sekä yksityisen ja julkisen tiedon ero. Ohjeiden ensisijainen tehtävä on sananvapauden takaaminen, mikä on lain mukaan vastaavan toimittajan yksi tärkeimmistä tehtävistä. Näin ollen voidaan päätellä, että JSN:n ohjeiden noudattamiseen sitoutuneen median vastaavan päätoimittajan tärkeimpiä tehtäviä on juuri ohjeiden mukaisen toiminnan toteutumisen valvonta.

Journalistin ohjeiden mukaan (2014) journalisti on vastuussa lukijoilleen, kuulijoilleen ja katselijoilleen, joilla on oikeus saada tietää mitä yhteiskunnassa tapahtuu. Lisäksi ohjeiden kohdassa kaksi määritellään, että tiedonvälityksen sisältöä koskevat ratkaisut on toteutettava journalistisin perustein. Kohdassa kolme puolestaan määritellään journalistin oikeudeksi ja velvollisuudeksi torjua painostus ja houkuttelu, jolla yritetään ohjata, estää tai rajoittaa tiedonvälitystä. Kohdassa neljä taas muistutetaan, että ammatillista asemaa ei saa käyttää väärin ja kohdassa viisi kerrotaan journalistin mahdollisuudesta kieltäytyä hänelle annetuista tehtävistä, jos ne ovat esimerkiksi ristiriidassa lain kanssa.

Ohjeiden toisessa osuudessa, tietojen hankkiminen ja julkaiseminen, määritellään tietojen hankintaa. Kohdan kahdeksan puitteissa journalistin velvollisuus on pyrkiä totuudenmukaiseen tiedonvälitykseen ja kohdassa 10 korostetaan tietojen paikkansapitävyyden tarkistusta ennen julkaisua. Lisäksi esimerkiksi kohdassa 12 korostetaan, että tietolähteeseen on syytä suhtautua kriittisesti. Tietolähteellä voi olla hyötymis- tai vahingoittamistarkoitus. Kohdassa 14 taas muistutetaan journalistin oikeudesta pitää hänen tietolähteensä salattuina, mutta lähteen salaaminen tai nimettömän lähteen käyttäminen täytyy perustella yleisölle. Lisäksi kohdassa huomautetaan, että jos yhteiskunnallisesti merkittävien tietojen julkaisusta aiheutuu

kielteistä julkisuutta, on yleisölle perusteltava, miten nimettömien lähteiden luotettavuus on varmistettu.

2.2 Päätoimittaja ja vastaava toimittaja

Päätoimittajan ja vastaavan toimittajan tehtävät on kirjattu lakiin. Laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä (460/2003) 4 §:n 1 momentin mukaan aikakaus- ja verkkojulkaisun on määritettävä itselleen vastaava toimittaja, joita voi olla useampi. Lain mukaan vastaavan toimittajan roolissa oleva henkilö ei saa olla konkurssissa eikä hänen toimintakelpoisuuttaan ole saatu rajoittaa. Lisäksi henkilön on oltava vähintään viidentoista vuoden ikäinen. 4 §:n 3 momentissa täsmennetään, että vastaavan toimittajan tehtävänä on johtaa ja valvoa toimitustyötä sekä päättää aikakausi- tai verkkojulkaisun sisällöstä. 5 §:n 1 momentin mukaan aikakausi- ja verkkojulkaisussa on oltava tieto julkaisijasta sekä vastaavasta toimittajasta.

Päätoimittajien yhdistys (PTY) toimii Suomessa päätoimittajien yhdyssiteenä. Vuonna 1971 perustetun yhdistyksen tavoitteena onkin puolustaa kaikessa toiminnassaan päätoimittajien ja median riippumattomuutta. Yhdistyksen toiminnasta vastaavat eri suomalaisten medioiden päätoimittajat (Päätoimittajien yhdistys, 2024). Yhdistys julkaisi vuonna 2017 kannanoton otsikolla *Päätoimittajan tehtävä on kirkas* (Päätoimittajien yhdistys, 2017). Kannanotossa määritellään, että päätoimittajan velvollisuutena on johtaa tiedotusvälineen toimitusta sekä päättää ja olla vastuussa sen julkaisemasta sisällöstä. Kannanotossa myös muistutetaan, että näitä tehtäviä ei voi luovuttaa toimituksen ulkopuolelle. Tämän lisäksi päätoimittaja käyttää tiedotusvälineen sananvapautta.

2.2.1 Päätoimittajan valta ja vastuu

Päätoimittajan valtaa ja vastuuta tarkennetaan edelleen laissa sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, eli tuttavallisemmin sananvapauslaissa (460/2003). Lain tarkoituksena on tarkentaa perustuslaissa turvatun sananvapauden käyttöä joukkoviestinnässä, eli myös aikakausi- ja sanomalehdissä. Lain 2 §:n 6 momentin mukaan termillä julkaisu viitataan laissa yleisön saatavilla olevaan painotuotteeseen, tietolevyyn tai muuhun monistamalla valmistettuun teksti-, ääni- tai kuvatallenteeseen. Lain 2 §:n 6 momentin mukaan aikakautinen julkaisu viittaa julkaisuun, joka julkaistaan säännöllisesti vähintään neljä kertaa vuodessa. Lain puitteissa aikakautisen- ja verkkojulkaisuna osiksi luetaan myös niiden otsikkojulisteet sekä liitteet.

Päätoimittaja on lain 10 §:n 1 momentin mukaan vastuussa myös oikaisujen ja vastineiden julkaisemisesta ilman aiheetonta viivytystä. Vastineella viitataan 8 §:n 1 momentin mukaan yksityishenkilön kirjoittamaan vastineeseen, jossa hän korjaa itsestään esitettyjä väitteitä. Oikaisu puolestaan tarkoittaa 9 §: 1 momentin mukaan julkaisun tekemää oikaisua virheellisestä tiedosta.

Lain 13 §:n 1 momentin mukaan vastaava toimittaja voidaan tuomiota päätoimittajarikkomuksesta sakkoon, jos hän laiminlyö toimitustyön johtamis- ja valvontavelvollisuutensa tahallaan tai huolimattomuuttaan. Tämä pätee tilanteissa, joissa laiminlyönti vaikuttaa yleisölle tuotetun viestin sisältöön perustuvan rikoksen toteutumiseen. Luvun 24 §:n 1 momentissa puolestaan määritellään, että valtakunnansyyttäjä päättää päätoimittajarikkomuksen syytteen nostosta. Vastaava toimittaja on lisäksi vastuussa vastineiden ja oikaisujen julkaisusta, kuten lain 10 §: 1 momentissa määritellään. Lisäksi tämä on avustusvastuussa niiden toteutuksessa.

Lain nojalla (Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä, 460/2003) päätoimittaja on vastuussa toimituksessa tehdystä työstä tiettyyn pisteeseen asti, jossa hänen voidaan tulkita tietäneen jostakin sellaisesta työstä, mikä voi johtaa tuomioon. Sananvapauslain 4 luvun 12 §:n ensimmäisen momentin mukaan, jos yleisölle

toimitetussa sisällössä on jotakin rikollista, sovelletaan siihen rikoslakia. Tämän kautta myös selvitetään, ketä voidaan pitää rikoksen tekijänä tai siihen osallisena.

Suomen tietotoimiston (STT) tyylikirja (2022) tulkitsee sananvapauslakia siten, ettei lain puitteissa päätoimittaja (vastaavaa toimittaja) ole vastuussa kunnianloukkauksista tai muista sisältöön liittyvistä rikkomuksista. Poikkeuksena on tapaukset, joissa päätoimittaja on osallistunut jutun tekoon ja sitä koskeviin ratkaisuihin. Tyylikirjassa lakia tulkitaan myös siten, että päätoimittaja on vastuussa toimituksen johtamisesta ja toimitustyön valvomisesta.

Päätoimittajien yhdistyksen (2017) kannanotossa otetaan kantaa päätoimittajien vastuuseen sananvapauden edistämässä. Tässä kannanotossa yhdistys kuvailee päätoimittajan vastuun kulmakiveksi sananvapauden vaalimista sekä toimituksellisen päätäntävällän kannattelua. Kannanotossa painotetaan, että päätoimittajan tehtävänä on käyttää tiedotusvälineensä sananvapautta. Sananvapauden piiriin kuuluu se, että toimittajat eivät voi julkaista työnantajansa nimissä mitä tahansa. Kannanotossa muistutetaan päätoimittajien vallasta tehdä uutisointia tai uutisoimatta jättämistä koskevia päätöksiä. Lisäksi esiin nostetaan päätoimittajan merkitys avoimen ja keskustelevan ilmapiirin rakentajan toimituksessa sekä molemminpuolisesta luottamuksesta.

2.2.2 Päätoimittajien toiminnan kritisointi ja uutisointi

Useiden medioiden päätoimittajat ovat joutuneet kommentoimaan kohuja ja joissain tapauksissa pyytämään anteeksi. Yksi kansainvälisesti tunnettu tapaus on saksalaisen Claas Relotiusin tapaus, jossa aikakauslehti Der Spiegelin toimittajan todistettiin sepittäneen useita palkintojakin voittaneiden artikkeleidensa haastateltavien henkilöllisyydet (Connolly, 2018). Connollyn (2018) mukaan Der Spiegelin vastaava päätoimittaja Steffen Klusmann on todennut, että lehti muutti tapauksen seurauksena toimintatapojaan paremmiksi. Lehti teki rikosilmoituksen Relotiusta vastaan vuonna

2018 ja julkaisi selvityksen tapahtuneesta (STT, 2018; Rämö, 2022). Myös Suomessa todistettiin vastaavaa tapausta vuoden 2024 alussa, kun Aamulehden entinen toimittaja Matti Kuusela kertoi käyttäneensä fiktiota useassa jutussaan. Kuusela oli ehditty palkita usealla palkinnolla uransa aikana. Aamulehden vastaava päätoimittaja Sanna Keskinen pyysi anteeksi tapausta ja kutsui sitä poikkeukselliseksi (Hankaniemi ja Palomaa, 2024).

Suomessa päätoimittajien toiminta on joutunut suurennuslasin alle usein mielipidekirjoituksiin liittyvissä tapauksissa. Kivioja (2021a) käsittelee Suomen Kuvalehden julkaisemassa artikkelissa Etelä-Pohjanmaan paikallislehti Eparin julkaisemaa yksityishenkilön mielipidekirjoitusta, jossa koronapandemiaa väitetään ihmisen keksimäksi. Kivioja (2021a) kyseenalaistaa kolumnissa Eparin kykyä säilyttää journalistista päätösvaltaa ja noudattaa JSN:n Journalistin ohjeita. Lopulta lehden päätoimittaja pahoittelu Eparin pääkirjoituksessa julkaisupäätöstä.

Tammikuussa 2021 julkaistussa toisessa Kiviojan (2021b) artikkelissa käsitellään Kirkko ja Kaupunki -lehden julkaisemaa mielipidekirjoitusta. Julkaistussa ja sittemmin poistetussa kolumnissa pastori ja teologian tohtori Kari Kuula kritisoi kovasanaisesti eläinten tehotuotantoa. Lehden päätoimittaja poisti kolumnin verkkosivuilta Maa- ja metsätaloustuottajien MTK:n uhattua Kuulaa ja lehteä oikeustoimilla. Artikkelissaan Kivioja (2021b) pohtii, voidaanko kolumnin poisto nähdä journalistisen päätäntävällän luovuttamisena ulkopuoliselle taholle, joka on JSN:n journalistin ohjeiden vastaista.

2.2.3 Päätoimittajien toiminnan tutkimus

Tiilikka (2012, s. 54–56) tarkastelee tutkimuksessaan, missä tilanteissa vastaava toimittaja on vastuussa yleisön tuottamasta verkkosisällöstä. Tätä vastuuta tähdenetään sananvapauslain nojalla. Tutkimuksessa tarkastellaan siis vastaavan toimittajan, eli päätoimittajan vastuuta esimerkiksi medioiden verkkosivustojen kommenttikentillä. Tiilikka (2012, s. 63) nostaa esiin, että sananvapauslakia tulkitsemalla päätoimittajan voidaan nähdä kantavan vastuun esimerkiksi

kunnianloukkauksrikkomuksesta. Toisaalta tämä koskee tilanteita, joissa päätoimittaja on lukenut artikkelin ja on ollut tietoinen sen julkaisusta. Lähtökohtaisesti jutun tekijä on kuitenkin aina vastuussa jutun tekemisestä.

Groenhart ja Bardoel (2011, s. 3) selvittävät kyselytutkimuksen avulla, kuinka päätoimittajat ottavat vastuun toimituksiensa suoriutumisesta ja millä strategioilla hollantilaisessa mediassa. Tuloksena ilmenee, että päätoimittajat reagoivat tyypillisesti seitsemällä eri tavalla kommentoidessaan toimituksiensa toimintaa. Näistä tavoista ensimmäinen on oikeutuksen strategia, joka on tulosten puitteissa eniten käytetty päätoimittajien kirjoituksissa. Tälle strategialle on Groenhartin ja Bardoelin (2011, s. 9) mukaan tyypillistä, että toimituksen toiminta tunnistetaan sellaisena kuin se on tapahtunut, mutta päätoimittajat hyväksyvät sen huolimatta taustalla piilevistä kitkoista.

Muut Groenhartin ja Bardoelin (2011, s. 6–9) esittelemät strategiat ovat torjuminen, kieltäminen/totuudenvastaisuus, lieventäminen, välttely, tunnustaminen ja muuntelu. Esimerkiksi tunnustamiselle ominaista on katumuksen osoittaminen. Torjumiselle tyypillistä on aggressiivinen kriisin kieltäminen ja kriisistä syyttävän rankaisu. Kieltämisen strategialle puolestaan on tyypillistä kriisin kieltäminen sekä organisaation osallisuuden kriisiin kieltäminen. Groenhart ja Bardoel (2011, s. 9) asettavat seitsemän reagoinnin strategiat omalle janelle, joista torjuminen voidaan nähdä kaikista puolustelempänä strategiana, kun taas tunnustaminen tulkitaan sovittelevimmaksi strategiaksi.

Päätoimittajien toimintaa, valtaa ja vastuuta on tutkittu suhteellisen vähän suomalaisen median kentän kontekstissa. Usein tutkimus on myös enemmän lainopillista kuin journalistista, kuten Tiilikan (2012) tutkimus. Kansainvälistä tutkimusta kuitenkin löytyy laajalti. Suomalaisessa kontekstissa aihe on mahdollista sisäistää kuitenkin tarkastelemalla journalistiikan tutkimusta, jonka oppeja voidaan heijastaa siihen, miten päätoimittajan vastuu ja valta ymmärtämään. Kaiken keskiössä on laki, joka osoittaa vastaavan päätoimittajan vastuun ja vallan yhteiskunnallisen merkityksen. Toisaalta aiemmat kohut auttavat tarkastelemaan, kuinka media käsittelee itsekritiikkiä.

3 Helsingin Sanomien Viestikoekeskus -uutisointi

Viestikoekeskus -uutisointi on monella tapaa merkittävä osa suomalaisen median päätapauksia 2000-luvulla. Uutisointi synnytti paljon keskustelua niin perinteisessä kuin sosiaalisessa mediassa. Itse perinteisessä mediassa käydyn keskustelun määrä heijastuu siinä, että vaikka tässä tutkimuksessa ei tarkastella kuin 63 artikkelia, on määrä rajattu yli 200 artikkelin joukosta, jossa aihetta on käsitelty Ylellä ja Helsingin Sanomilla. Tämän lisäksi aihetta on käsitelty laajalti sekä muissa valtakunnallisissa medioissa että paikallislehdissä ympäri Suomen.

Tapaus on herättänyt vuosien saatossa laajaa keskustelua sananvapaudesta, lehdistönvapaudesta ja siitä, kuka on vastuussa. Journalistin päätoimittaja Maria Pettersonin (2023) artikkeli antaa hyvän käsityksen siitä, mikä tapauksessa on ollut julkisessa keskustelussa olennaista. Siinä hän esimerkiksi huomauttaa, että tapauksen käsittelyssä oikeuden puolelta on keskitytty lähinnä siihen, kuinka artikkelin kirjoittajat toimivat väärin. Lähes olemattomalle käsittelylle on jäänyt, kuka tiedot vuoti toimittajille. Petterson (2023) myös ihmettelee, miksi tuomio on annettu toimittajille, jotka eivät päättäneet jutun julkaisusta. Tämä kytkeytyy vahvasti siihen, miksi Niemen rooli tapauksen käsittelyssä on olennainen. Niemi on ollut selkeänä äänitorvena Helsingin Sanomien ja yleisön, tässä tapauksessa muun median, välillä. Jotta voimme siis ymmärtää päätoimittajan vastuun ja vallan rakentumista, on ymmärrettävä, miten tapaus on rakentunut.

3.1 Viestikoekeskus -tapauksen eteneminen

Vuonna 2017 joulukuun 16. päivänä Helsingin Sanomat julkaisi artikkelin puolustusvoimien salaisesta Viestikoekeskukselta otsikolla ”*Salaisuus kallon uumenissa*”. Artikkelissa Halminen ja Pietiläinen (2017) käsittelevät Jyväskylän Tikkakoskella sijaitsevan Viestikoekeskuksen toimintaa, jota puolustusvoimat ovat pyrkineet pitämään visusti salassa. Artikkelin lupaa paljastaa salaisuudet HS:n saamien erittäin salaisien

asiakirjojen avulla. Artikkelissa kerrotaan asiakirjojen sisällöstä, jotka paljastavat Suomen tehneen sotatiedustelua ja varautuneen muun muassa Venäjän aiheuttamiin uhkiiin. Tällöin artikkelissa luvattiin, että aiheeseen liittyen julkaistaan lähipäivinä jatkoartikkeleita, joita ei koskaan julkaistu tapauksesta syntyneen kohun seurauksena. Artikkelin tiedot olivat noin kymmenen vuotta vanhoja julkaisuhetkellä.

Myöhemmin julkaisupäivän aikana silloinen tasavallan presidentti Sauli Niinistö kertoi HS:lle, että poliisi on aloittanut tutkinnan lehdelle luovutettujen salaisten asiakirjojen takia. Samana päivänä Tasavallan presidentin kanslia julkaisi tiedotteen, jonka mukaan ”Korkeimman turvaluokituksen saaneiden asiakirjojen sisällön paljastuminen on turvallisuutemme kannalta kriittistä ja voi aiheuttaa vakavia vaurioita» (Tasavallan presidentin kanslia, 2017). Tiedotteen mukaan asiakirjat olivat salaisia ja laittomasti luovutettuja. Kaksi päivää artikkelin julkaisun jälkeen poliisi teki kotietsinnän toisen artikkelin kirjoittajan, Laura Halmisen, kotiin (Mannermaa, 2017). Monet tahot, kuten Toimittajat ilman rajoja -järjestö kritisoi heti tuoreeltaan Puolustusvoimien ja poliisin toimintaa tapauksessa kutsumalla sitä ylilyönniksi (Mannermaa, 2017).

Tutkintapyynnön teki Puolustusvoimat ja rikosnimikkeenä oli HS:n osalta turvallisuussalaisuuden paljastaminen (HS, 2017). Saman päivän aikana vastaava päätoimittaja Kaius Niemi kommentoi jutun julkaisua eikä hänen mukaansa aineistoa ollut hankittu oikeudettomasti (Mukka, 2017a). Vuonna 2018 Viestikoekeksuksen kerrottiin lopettaneen toimintansa kaikessa hiljaisuudessa. Tällöin kerrottiin, että sulkeminen ei liittynyt HS:n julkaisemaan artikkeliin vaan lainuudistuessa tapahtuvaan organisaatiomuutokseen (Vihavainen, 2019).

Vuoden 2020 lopussa keskusrikospoliisi sai esitutkinnan valmiiksi tapauksesta, jonka perusteella viittä henkilöä epäiltiin turvallisuussalaisuuden paljastamisesta. Lopulta syytteet nostettiin Halmista ja Pietiläistä sekä jutun julkaisun aikana uutispäällikkönä toiminutta Kalle Silfverbergiä vastaan. Kaius Niemelle ja toimituspäällikkö Esa Mäkiselle annettiin kuitenkin päätökset syyttämättä jättämisestä (Gustafsson ja Kerkelä, 2021).

Oikeudenkäynti tapauksesta aloitettiin lopulta elokuussa 2022, jolloin syyttäjät vaativat Halmiselle, Pietiläiselle ja Silfverbergille vähintään puolentoista vuoden ehdollista vankeutta.

Niemeä kuultiin tapauksessa uudestaan marraskuussa 2022, kun HS:n entinen toimituspäällikkö Erja Ylijärvi oli kertonut syyskuussa 2022 lisätutkinnassa Niemen tienneen artikkelista kaksi päivää ennen artikkelin julkaisua (Rimpiläinen, 2022b). Niemi oli myös itse kertonut lisätutkinnassa tienneensä artikkelista ennen sen julkaisua. Alkuperäisissä kuulemisissa hän ei ollut kommentoinut tapausta tai tietojaan lähes mitenkään (Rimpiläinen, 2022a). Joulukuun puolessa välissä 2022 kerrottiin, että Niemi ei saa syytettä tapauksessa uudesta kuulemisesta huolimatta (Salumäki, 2022).

Oikeudenkäynnissä ilmeni, että Puolustusvoimat oli tiennyt HS:n hallussa olleista materiaaleista jo pitkään ennen artikkelin julkaisua. Puolustuksen mukaan Puolustusvoimien olisi pitänyt reagoida HS:n saamiin tietoihin välittömästi (Reinboth ja Kantola, 2022). Pietiläinen ja Halminen tuomittiin lopulta Helsingin käräjäoikeudessa vuoden 2023 tammikuussa, kun taas Silfverberg vapautettiin syytteistä. Käräjäoikeus piti Pietiläistä päävastuullisena. Pietiläinen sai rangaistukseksi 50 päiväsakkoa ja Halminen jätettiin rangaistukseen tuomitsematta. Syyttäjät, syytetyt ja Puolustusvoimat valittivat kesäkuussa 2023 tuomiosta (Kerkelä, 2023a).

Helsingin Sanomien alkuperäinen artikkeli on edelleen luettavissa verkossa käräjäoikeuden päätöksestä huolimatta. JSN:n (2018) linjauksen mukaan artikkelien poistaminen verkosta on perusteltua vain erittäin harvinaisissa poikkeustapauksissa. Artikkeleita on syytä poistaa lähtökohtaisesti vain tapauksissa, joissa artikkeli voi aiheuttaa kohtuuttomia seurauksia yksilölle tai jos julkaistu tieto voi vaarantaa henkilön turvallisuuden.

Yhtenä tärkeänä osana uutisointia sekä siitä aiheutunutta keskustelua on epäilysvuodosta Puolustusvoimien sisällä, mikä henkilöityi erityisesti Puolustusvoimien

entiseen tiedustelupäällikköön, Georgij Alafuzoffiin (mm. Mäntysalo, 2022). Rauti ja Mäntysalo (2024) kertovat artikkelissaan, että vuoden 2024 helmikuussa Alafuzoff todettiin kuitenkin syyttömäksi turvallisuussalaisuuden paljastamiseen liittyen, vaikkakin hän sai tuomion törkeästä palvelusrikoksesta, mikä ei kuitenkaan liittynyt Viestikoekeskus -tapaukseen. Hovioikeuden mukaan Alafuzoff oli säilyttänyt ja käsitellyt turvaluokiteltua tietoa kotonaan. Alafuzoffia lukuunottamatta mediaan ei ole yltänyt tietoa siitä, kuka tiedot olisi voinut vuotaa HS:n toimittajille.

Kaius Niemi työskenteli Helsingin Sanomien vastaavana päätoimittajana vuoden 2013 syyskuusta aina vuoden 2022 marraskuuhun saakka. Tätä ennen Niemi työskenteli Ilta-Sanomien ja Taloussanomien päätoimittajana. Lisäksi ennen näitä tehtäviä hän työskenteli 12 vuotta Helsingin Sanomilla (Mykkänen, 2013; HS, 2022). Vuoden 2022 marraskuussa Niemi syyllistyi törkeään rattijuopumukseen, jonka takia hänet vapautettiin tehtävästään vastaavana päätoimittajana Helsingin Sanomissa (Mäntysalo, 2022c). Niemi oli kolaroinut lievästi autonsa Helsingin ydinkeskustassa sijaitsevan Sanomatalon parkkihallissa. Helsingin Sanomien toimitus sijaitsee Sanomatalossa. Tapaus ajoittui samaan aikaan, jolloin Viestikoekeskus -oikeudenkäynti oli edelleen käynnissä, eikä lopullista tuomiota ollut vielä annettu. Niemen seuraajaksi valittiin lopulta Erja Yläjärvi, joka aloitti tehtävässä kesän 2023 lopussa (Lassila, 2023).

Niemen asemaa varsinkin Viestikoekeskus -uutisoinnin yhteydessä on ruodittu paljon. Rimpiläinen (2022b) pohtii Ylellä julkaisemassaan analyysissa, minkä takia Niemi ei joutunut vastuuseen tapauksen yhteydessä. Artikkelissa käydään läpi muun muassa kuinka Niemi kieltäytyi alkuperäisissä Viestikoekeskus -kuulemisissa vastaamasta kysymyksiin ja ”vaikeni kuin muuri”. Jutussa Rimpiläinen (2022b) myös lisää, että jos Niemi ei todella tiennyt artikkelin julkaisusta, on kyseessä ”suuren mittakaavan journalistinen virhe”. Niemen asemaa erityisesti on kritisoinut myös STT:n vastaava päätoimittaja ja Päätoimittaja yhdistyksen entinen puheenjohtaja Minna Holopainen. Hänen mielestään Niemen olisi tullut kantaa vastuu tapauksesta ja ollut olla muiden toimittajien kanssa vastaamassa oikeuden syytöksiin (Rulamo ja Mantsinen, 2022).

Vuoden 2023 lopulla kerrottiin, että syyttäjä on nostanut HS:n julkaiseman Virkamerkin varjossa -otsikoidun jutun seurauksena lehden edustajia vastaan syytteen törkeästä kunnianloukkauksesta, törkeästä yksityiselämää loukkaavasta tiedon levittämisestä sekä päätoimittajarikkomuksesta. Syytetyinä vuoden 2021 lokakuussa julkaistun jutun takia olivat jutun kirjoittaja Paavo Teittinen, päätoimittaja Antero Mukka sekä entinen vastaava päätoimittaja Kaius Niemi. (Kerkelä, 2023b). HS:n julkaisemassa artikkelissa kerrotaan, että kyseisestä artikkelista oli myös aiemmin kanneltu JSN:lle, jolloin JSN:n puheenjohtaja jätti ottamatta kantelua neuvoston varsinaiseen käsittelyyn. Käräjäoikeus hylkäsi kaikki nostetut syytteet loppu vuodesta 2024 (Mäntysalo, 2024).

3.2 Viestikoekeskus -tapaus tutkimuksessa

Helsingin Sanomien Viestikoekeskus -tapausta ja uutisointia on ehditty vuosien saatossa sivuta jo useissa tutkimuksissa. Kortesoja ja muut (2019) analysoivat tutkimuksessaan Viestikoekeskus -artikkelin julkaisun alla käytyä sosiaalisen median keskustelua ja uutiskommentteja analysoiden keskustelun laatua. Tutkimuksessa paneudutaan käsittelemään aihetta sen synnyttämän keskustelun pohjalta, mutta myös turvallisuuden näkökulmasta ja siitä, kuinka keskustelussa käsitellään turvallisuutta ja yksilönvapautta. Kommentit on kerätty Twitteristä (nykyinen viestipalvelu X) sekä ”*Salaisuus kallion uumenissa*” -artikkelin verkkojulkaisun kommentteista kolmen päivän ajalta. Verkkojulkaisun kommenttien pohjalta hahmottuu, että yli puolet vastustavat artikkelin julkaisemista. Twitterissä osuus on hieman alle puolet, 46,2 prosenttia ja yhteensä julkaisua vastusti 48,9 prosenttia kommentoijista (Kortesoja ja muut, 2019, s. 81–83).

Kortesoja ja muut (2019, s. 93–94) pohtivat, kuinka HS:n artikkeli myös pyrki todistamaan journalistista riippumattomuuttaan ja todistamaan sananvapauden merkitystä. Heidän arvionsa mukaan artikkeli kuitenkin osoitti poliittisen ilmapiirin ja median välisen jännitteen olemassaolon. Tutkimuksen tulosten pohjalta myös lehden toimintaa puolustautuneet olivat selkeässä alakynnessä, sillä myös monet lukijat asettautuivat seisomaan virkavallan ja maan johdon taakse.

Valtanen (2021) avaa Suomen Kuvalehdessä julkaisemassaan analyysissä, että tapauksessa on pohjimmiltaan kyse siitä, mitä saa julkaista ja mitä ei, mutta myös siitä, onko artikkelin tiedot hankittu laittomasti vai laillisesti. Valtanen (2021) pitää myös merkittävänä tasavallan presidentin Sauli Niinistön sekä sen aikaisen puolustusministeri Jussi Niinistön reaktiota tapaukseen. Niinistö julkaisi artikkelin julkaisupäivän aiheesta twiitin, jonka mukaan ”sananvapauden väärinkäytöstä on lyhyt matka epäisänmaallisuuteen» (Niinistö, 2017).

Valtanen (2021) liittää aiheeseen pitkälti myös kysymykset sanan- ja lehdistönvapauksien laajuudesta. Hän nostaa artikkelissaan esiin, että kyseinen tapaus on ainutlaatuinen modernissa suomalaisessa historiassa, eikä ketään toimittajia ole epäilty vastaavista rikoksista. Ainoa toinen esiin nouseva tapaus on 1940-luvulta. Valtanen (2021) myös huomauttaa, ettei salaisten asiakirjojen julkaiseminen ole poikkeuksellista journalismissa, mutta sotilastiedustelun suhteessa se ei ole tyyppillistä.

Valtanen (2021) myös käsittelee Niemen roolia artikkelissaan. Hän huomauttaa, että vaikka vastaavan päätoimittajan vastuuta on kavennettu nykyisessä Sananvapauslaissa, on hän silti vastuussa tiettyyn pisteeseen. Hänen mielestään ei pitäisi olla mahdollista, ettei Niemi ja Mäkinen olisivat tienneet jutusta. Tämä selviää myös Valtasen jututtamien HS:n toimittajien haasteluissa. Valtasen tietojen mukaan Niemi oli myös korostanut toimituksen sisällä pidetyssä infotilaisuudessa olevansa vastuussa kaikista journalistisista päätöksistä. Tämä on hänen tietojensa mukaan aiheuttanut syvää sisäistä kritiikkiä toimituksessa eikä toimituksessa olla ymmärretty, kuinka johto on jätetty tuomitsematta.

Niemen asemaa on käsitelty uutisoinnissa laajemmin myös myöhemmin. Oikeuden päätöksen jälkeen tammikuussa 2023 julkaistussa artikkelissa (Mattila, 2023) Ylen uutis- ja ajankohtaistoiminnan vastaava toimittaja Jouko Jokinen kertoo ihmetelleensä oikeuden käsittelyn aikana sitä, että vastaavan päätoimittajan osuus vastuusta jätettiin pois. Jokinen pitääkin HS:n julkaiseman haastattelun mukaan oikeuden ratkaisua Niemen

vastuun tunnistamisen osalta hämmentävänä. Samassa artikkelissa haastateltu Päätoimittajien virkaatekevä puheenjohtaja Jouni Kemppainen kertoo pitävänsä käräjäoikeuden päätöstä sananvapauden kannalta ongelmallisena. Kemppainen kertoo haastattelussa myös uskovansa, että tiedotusvälineet tarkentavat jatkossa käytäntöjään siihen suuntaan, että päätoimittajat voivat tilanteen vaatiessa kantaa vastuuta.

Viestikoekeskus -tapauksen käsittely on tutkimuksen piirissä edelleen alkutekijöissä. Tapauksessa on monia puolia, joiden tutkiminen olisi erityisen tärkeää niin viestinnän kuin journalistiikan tutkimuksessa. Kortesojan ja muiden (2019) tutkimus kuitenkin osoittaa, että kiinnostusta tähän löytyy. Myös alan ammattilaisten julkaisemat laajat kantaa ottavat kirjoitukset osoittavat edelleen, että aihe kiinnostaa. Kuten Petterosonin (2023) julkaisema analyysi näyttää, herättää tapauksen käsittely oikeudessa monia kysymyksiä toimittajien aseman tulevaisuudesta ja sananvapaudesta. Se kuitenkin yhtä lailla kyseenalaistaa, miksi toimittajat joutuvat kantamaan vastuuta silloin, kun he eivät ole vastuussa. Miksi vastaava päätoimittaja tai toimituspäällikkö ei joutunut kantamaan tätä vastuuta? Näihin kysymyksiin voidaan yrittää löytää vastauksia esimerkiksi diskurssi analyysin avulla, jota myös tässä tutkimuksessa on hyödynnetty. Se auttaa ymmärtämään, kuinka media on representoinut näitä asioita esimerkiksi kielellisten valintojen avulla.

4 Diskurssianalyysi

Diskurssianalyysi on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimusmenetelmä, jonka avulla on nimensä mukaisesti mahdollista tutkia aineiston laatua (Pietikäinen ja Mäntynen, 2019, s. 121). Pietikäinen ja Mäntynen (2019, s. 6) määrittelevät diskurssissa olevan kyse kielestä sosiaalisena toimijana. Kieli ohjaa tapaamme tarkastella yhteiskuntaa ja sen ilmiöitä ja se tapahtuu eri tilanteissa eri tavoin (2019, s. 7–8). Diskurssintutkimuksen avulla voidaan tutkia, mitä kieli tekee käyttäjälleen, käyttäjä kielelleen ja miten kieli toimii eri tilanteissa.

Diskurssin tutkimus soveltuukin hyvin myös journalismin tutkimukseen. Farkasin (2023, s. 244–245) mukaan sen avulla journalismin sisällä on mahdollista keskustella myös vallasta. Tässä luvussa kerrotaan tarkemmin, mistä diskurssianalyysissa, sen tutkimuksessa, mutta sen kautta rakentuvassa kriittisessä diskurssianalyysissa on kyse. Lisäksi luvussa osoitetaan, kuinka ne soveltuvat journalismin tutkimukseen.

Pietikäisen ja Mäntynen (2019, s. 61–63) mukaan jo pieni kielellinen uudelleen muotoilu voi muuttaa koko tekstin merkityksen. Diskurssin kaksoismerkitys niin kielellisessä ja sosiaalisessa kontekstissa on painava. Diskurssit voidaan ymmärtää merkityksellistämisen käytänteinä, jotka muokkaavat puhunnan kohdetta. Tämä vaikuttaa taas representaatioiden ja eri identiteettien rakentumiseen. Kielellä leikkittely ja viestiminen rakentaa niin eri diskursseja, kuin luo representaatioita. Pietikäisen ja Mäntynen (2019, s. 61) mukaan representaatiot rakentuvat juuri mukauttamalla kieltä ja samalla myös kieltä muotoillaan uudelleen. Näin ollen kielenkäytöllä voidaan rakentaa käyttäjän haluamia representaatioita ja todellisuutta myös suuremmille massoille, median tapauksessa lukijoille ja kuluttajille.

Hallin (1997, s. 16–17) mukaan representaation avulla on puolestaan mahdollista kuvailla, symboloida ja esittää erilaisia asioita ja ilmiöitä. Representaatioiden rakentumisen kannalta omat mielikuvamme ja sisäistetyt representaatiomme ovat tärkeitä, sillä ilman niitä emme pystyisi tulkitsemaan ympärillä tapahtuvia asioita.

Representaatiot voidaan nähdä myös systeeminä, jonka avulla on mahdollista organisoida, ryhmitellä ja lajitella eri aihepiirejä. Representaatiot ovat diskurssien tapaan vahvasti kielellisiä (Hall, 1997, s. 19). Jotta välittyviä representaatioita olisi mahdollista ymmärtää, on lukijan kyettävä ymmärtämään esimerkiksi samoja kulttuurillisia ominaispiirteitä kuin tekstin välittäjän.

Juuri uutismedioissa kieli on isossa roolissa ja näissä tapauksissa journalistit toimivat kielen käyttäjinä. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, s. 30) nostavatkin esiin, kuinka uutinen rakentuu kielellisistä, diskursiivista ja sosiaalisista sekä kulttuurillisista valinnoista. Näin ollen myös juuri diskurssien tutkiminen on tämän tutkimuksen kannalta olennaista. Tutkimus paneutuu analysoimaan juuri median kieltä ja tapaa uutisoida sekä sitä, millaista todellisuutta tällä kielellä luodaan laajemmille yleisöille. Lisäksi tutkimuksessa keskitytään analysoimaan kielen sosiaalisia ominaisuuksia ja toimijuutta, jonka kautta diskurssit myös rakentuvat.

4.1 Kriittinen diskurssianalyysi

Farkas (2023, s. 244–245) perustelee tutkimuksessaan, että niin kriittinen diskurssianalyysi kuin diskurssianalyysi ovat menetelmiä, jotka istuvat hyvin journalismin tutkimukseen. Tämä voinee liittyä lisääntyneeseen keskusteluun journalistien rajoista ja rooleista. Farkasin mukaan kriittisen diskurssianalyysin avulla journalismin tutkimuksessa voidaan herättää esiin kysymyksiä vallasta, vastakkainasettelusta ja eturintaman poissulkemisesta. Tutkimusmenetelmä kiinnittää siis huomiota sosiaalisten suhteiden avulla siihen, mitkä valtasuhteet muovaavat journalismin ammattia ja uutisia konstruktiona. Vaikka tämä tutkimus ei sivua suoraan valtaa, on valta ja vastuu hyvin lähellä toisiaan. Siinä, miten päätoimittajan vastuu rakentuu, liittyy vahvasti myös siihen, millainen valta-asetelma hänelle luodaan journalistien toimesta kirjoitetussa sisällössä. Farkas (2023, s. 245–246) myös huomauttaa, että menetelmä ei tarjoa askel askeleelta mallia analyysille, vaan se auttaa rakentamaan teoreettisen viitekehyksen, jonka avulla voidaan kriittisesti avata käsiteltävän aiheen sisältöä.

Fairclough'n (2003, s. 26) mukaan diskurssien voi nähdä toimivan kolmella eri sosiaalisella tasolla. Nämä tasot ovat genret, eli toiminta, diskurssit, eli representointi sekä tyylit, eli identifikaatio. Fairclough (2003, s. 26) kuvailee representaatioita diskursiivisiksi ilmiöksi, joiden avulla maailmaa voidaan merkityksellistää eri tavoin. Lisäksi hän huomioi diskurssin kaksoismerkityksen. Pietikäinen ja Mäntynen (2019, s. 19) määrittelevät kaksoismerkityksen pienen ja ison D:n diskurssin kautta. Pienen d:n diskurssi merkitsee kielenkäyttöä sosiaalisena toimintona, kun taas ison D:n diskurssi merkitsee maailman merkityksellistämistä tietyistä näkökulmasta, jonka avulla voidaan määritellä tavat puhua tai vaieta tietyistä ilmiöistä tai asiasta. Ison D:n diskurssit ovat vakiintuneita merkityksellistämisen malleja.

Fairclough (2003, s. 21) ymmärtää kielen olevan sosiaalinen mallin kolmella eri tasolla. Sosiaaliset rakenteet rakentuvat kielissä, sosiaaliset toimintamallit ovat diskurssien säännönmukaisuuksia ja sosiaaliset tapahtumat rakentuvat puolestaan teksteissä. Diskurssin säännönmukaisuuksissa on kyse sosiaalisten toimintamallien kielellisistä komponenteista. Fairclough ei näe näitä kielellisiä ominaisuuksia niiden kirjaimellisessa merkityksessä vaan diskursseina, genreinä ja tyyleinä. Fairclough'n (2003, s. 38) mukaan tekstin merkityksellistämiseen voidaan nähdä olevan kolme tapaa, toiminta ja sosiaaliset suhteet, representaatio sekä identifikaatio. Nämä kolme tapaa rakentavat sosiaalisten toimintamallien perustan ja ne viestivät genren, diskurssin ja tyylin kategorioiden kanssa.

Van Leeuwen (2008, s. 23) selventää, kuinka sosiaalisten toimijoiden representaatioita on mahdollista tutkia ja tulkita tekstin analyysissa. Analyysissaan van Leeuwen tulkitsee kielellisten tulkintojen lisäksi sosiologisia ja kriittistä merkityksellisyyttä aineistossa kriittisen diskurssianalyysin avulla. Hän myös nostaa esiin, että sosiologisen ja kielellisen toimijuuden erot sekä esittää, että sosiologinen toimijuus on tärkeää kriittiselle diskurssianalyysille. On tärkeää tunnistaa, missä kontekstissa sosiaaliset vaikuttajat representoidaan toimijoina ja missä kontekstissa puolestaan potilaina.

Toisessa van Leeuwenin (2015, s. 138) tutkimuksessa diskurssit nähdään sosiaalisesti kontrastoituina tapoina ymmärtää todellisuuden tietyt osat. Tämän ajatusmallin avulla asioita ja niiden merkityksiä voidaan tehdä helpommin ymmärrettäviksi. Mallissaan van Leeuwen käyttää esimerkkinä johtajuuden diskursseja. Johtajuutta voidaan rakentaa niin mielipidejohtajuuden kuin täysin muista kuolevaisista eroavuuden kautta. Yhtä lailla kuin van Leeuwenin esimerkeissä tulee ilmi, voidaan vastaava päätoimittaja nähdä mediatalon johtajana. Vastaavaan päätoimittajaan voidaan liittää aspekteja mielipidejohtajuudesta ja korkeammasta vallasta, sillä hän seisoo esimerkiksi pääkirjoitustoimituksen takana, mutta samalla vastaa myös koko toimituksellisen työn toteutumisesta – ainakin teoriassa.

Van Leeuwenin (2015, s. 138–139) mallissa ymmärrys siitä, mitä johtajuus on, perustuu siihen, mitä johtaja tekee. Diskurssi muuttaa kuitenkin käsitystä tästä ja saattaa jättää asioita ulkopuolelle. Tämän tavan avulla voidaan tulkita, miksi johtajan tekoja voidaan legitimoida. Tätä samaa ajatusmallia voidaan hyödyntää tarkastelemaan sitä, miten päätoimittajan vastuu rakentuu ja kuinka se välitetään massoille. Tämän tulkinnan apuna käytetäänkin van Leeuwenin (2015) kehystä kriittisen diskurssianalyysin hyödyntämiseen sosiaalisessa kontekstissa, jonka keinot avataan edellä tarkemmin.

Van Leeuwenin (2015, s. 141–144) analyysimallissa analyysia rakennetaan eri sosiaalisen toimien diskurssien jaotteluna eri osiin ja kokonaisuuksiin, joita tarkastelemalla analyysi voidaan toteuttaa. Ensimmäinen osa on teot. Idean mukaan sosiaaliset toimet toteutetaan tietyssä järjestyksessä, ja järjestyksen tunnistaminen on yksi analyysin osa. Toisena osana on suoriutumisen mallit. Ajatuksena on, että ainoastaan järjestyksellä ei ole väliä, vaan sillä miten teot toteutetaan. Kolmantena osana on toimijat, joita tarkastelemalla voidaan tunnistaa ketkä ovat mukana ja ketkä on mahdollisesti jätetty ulkopuolelle. Seuraavana on esiintymisen tyyli eli se, miten toimijat esiintyvät esimerkiksi pukeutumisensa kautta tai puheensa. Lopuksi osuudessa ovat vielä kerrat/toistot, eli kuinka nopeasti ongelmat ratkaistaan tai tuodaan esiin. Kuudentena osuutena puolestaan ovat tilat, eli millainen tila tai ympäristö toteutuvalle sosiaaliselle

toimelle on valittu. Seitsemäntenä on resurssit, eli millaisia resursseja, työkaluja ja materiaaleja toimet vaativat.

Viimeisenä osuutena on sopivuus, eli kuinka hyvin aiemmin esitellyt sosiaaliset toimet toimivat eri osuuksissa käytännössä. Tämän kautta van Leeuwen (2015, s. 143–144) esittelee, kuinka osuudet muuntautuvat sosiaalisissa toimissa. Muuntautumisen asteita on mallin mukaan kolme: poistaminen, korvaaminen ja lisääminen. Osa elementeistä voidaan poistaa tekstistä ja jotkut toimijat voidaan häivyttää. Myös yksityiskohtia voidaan sulkea ulkopuolelle. Korvaamalla toimijoita voidaan taas muuntaa joko yksilöiksi tai erityyppisiksi ihmisiksi. Näin toimijoista voidaan välittää kuvaa joko abstraktien asetelmien kautta tai käyttämällä kuvaavaa kieltä.

Diskurssit voivat myös lisätä reaktioita ja motiiveja siihen, miten sosiaalista toimintaa representoidaan. van Leeuwen (2014, s. 144) näkee, että lisäämällä voidaan luoda tarkoitus tai legitimoida eri tekoja. Legitimaation avulla puolestaan tiettyjä tekoja voidaan oikeuttaa tai niille voidaan antaa syy. Legitimaatiota voidaan vahvistaa moraalisen arvioinnin avulla, joka nähdään abstraktiksi tavaksi viitata tiettyihin toimiin. Tämän avulla tekoja voidaan joko puolustaa ja oikeuttaa tai myös delegitimoida negatiivisten konnotaatioiden avulla. van Leeuwen lähteekin rakentamaan analyysiaan näiden kaikkein yhteen jaottelulla ja analyysillä, jonka avulla tekstin merkitystä voidaan analysoida syvemmin. Toisaalta van Leeuwenin (s. 150–151) luoman mallin pohjalta yksi tapa toteuttaa kriittistä diskurssianalyysiä on toimijoiden aktiivisuuden ja epäaktiivisuuden tunnistaminen. Tämän avulla voidaan tunnistaa eri merkityksiä, jotka syntyvät näiden välillä.

Carlson (2016, s. 350), näkee että journalismi tulisi ymmärtää ryhmittyneenä kenttänä, jonka rajat neuvotellaan yhä uudelleen diskursiivisen kamppailun kautta. Diskurssi voidaan siis nähdä periaatteena, jonka kautta journalistit rakentavat ammatilliset norminsa. Carlson esittelee artikkelissaan myös metajournalistisen diskurssin käsitteen, joka voidaan ymmärtää yleisön reaktiiona arvioitavasta uutistekstistä tapoina, joilla ne

tuotetaan tai niiden vastaanoton olosuhteina. Metajournalistinen diskurssi yhdistää siis journalismin sosiokulttuuristen merkitysten synnyn sekä kiertokulun. Tässä ajattelumallissa journalistisen sisällön merkitykset syntyvät toimijoiden tuottamana niin journalismin sisällä kuin ulkopuolella. Tämän mallin kautta voidaan rakentaa oletus, että myös päätoimittajan vastuu rakentuu niin journalistisen kentän sisällä kuin sen ulkopuolella, eli toimituksessa sekä tuotetussa julkisessa sisällössä.

Ekström ja muut (2022) tutkivat puolestaan kriittisen diskurssianalyysin avulla Ruotsissa ja Iso-Britanniassa vuonna 2017 tapahtuneita terrori-iskuja. Ekström ja muut (2022) analysoivat representaatioiden avulla sitä, kuinka eri toimijat nimetään uutisissa ja kuinka heihin viitataan kielellisesti. Tämän suhteessa tarkastellaan nimenomaan stereotypioihin viittaavia ominaisuuksia, kuinka ne lisätään näihin viittauksiin sekä sitä, kuinka toimijoita representoidaan yksilöinä ja/tai yhteisöinä. Lisäksi huomio kiinnitetään siihen, kuinka suhteita luodaan yksilöiden ja ryhmien välille.

Kriittisen diskurssianalyysin avulla Ekström ja muut (2022) toteavat analysoivansa sitä, kuinka journalismi merkityksellistää maailmaa. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan sitä, kuinka tietyt näkemykset oikeutetaan ja näytetään neutraaleina diskurssissa. Ekström ja muut (2022) erittelevät aineistostaan kolme kontrastiivista diskurssia, joiden avulla aineistoa jaotellaan. Aineiston kontrastiiviset diskurssit ovat pelon politiikan luonnollinen hyväksyminen, pelon politiikan kriittiset vastaväitteet ja radikaalit diskurssit, jotka lisäävät pelon politiikkaa. Poliitiikan suhteessa Ekström ja muut (2022) analysoivat poliittisten äänten representaatiota ja sitä, kuinka uusia poliittisia toimia perustellaan, oikeutetaan ja tarkastellaan kriittisesti.

4.2 Päätoimittajan toiminnan analyysi

Koljonen (2013) tutkii journalismin kriisiä sekä katastrofijournalismia ja median tapaa uutisoida kohuista ja kriiseistä. Katastrofijournalismi tarkoittaa Koljosen (2013, s. 7) tutkimuksessa eri kansallisista tai kansainvälisistä kriiseistä tehtyä uutisointia. Kantaa

otetaan myös päätoimittajien reaktioihin näissä katastrofitilanteissa. Koljonen (2013, s. 154–160) nostaa esiin, kuinka pääkirjoituksissa on kirjoitettu kansallisista katastrofeista. Usein tapauksia lähestytään 2000-luvun mediakentällä suremisen kautta, eikä selittämisen. Toisaalta pääkirjoituksissa korostuu vastuun vaatiminen ja tapahtumat sidotaan osaksi omaa yksityiselämää ja kokemuksia. Vaikka Koljosen (2013) tutkimus ei ole suoraan sidottavissa käsillä olevan tutkimuksen aiheeseen, antaa se tarkastelupinnan sille, miten journalismikentällä suhtaudutaan kriiseihin ja kriisiuutisointiin. Tämä sama mielikuvien rakentaminen korostuu aiheesta riippumatta uutisoinnissa.

Koljosen (2013, s. 233) tutkimus paneutuu selvittämään, miten journalismi on muuttunut 2000-luvulla. Modernisaatio on iskenyt yhtä lailla journalismiin, ja nykyään myös onnettomuuksia voidaan tarkastella poliittisina kysymyksinä. Tämä muuttaa journalistien työtä, josta muovautuu yhä kansainvälisempi. Koljonen (2013, s. 233) kertookin journalistiprofession siirtyneen notkean modernin vaiheeseen. Siinä, missä aiemmin pääkirjoituksissa on keskitytty käsittelemään katastrofeja osana yleistä maailmanmenoa (Koljonen, 2013, s. 154–156), keskitytään niissä nykyään enemmän tunteisiin ja niiden painoarvoon lukijoiden kannalta. Tutkimus viittaakin siihen, että päätoimittajien, sekä pääkirjoitustoimitusten, suhtautuminen omaan viestintää on muuttunut suomalaisessa median kentässä vuosien saatossa.

Koljosen (2013) tutkimus osoittaa, että journalistisia sisältöjä on mahdollista tutkia monella eri tapaa. Kaiken keskiössä on kuitenkin sosiaaliset aspektit ja toimijuus sekä asioiden korostaminen ja häivyttäminen: asiat, jotka ovat myös kriittisen diskurssianalyysin keskiössä. Kuten Ekström ja muut (2022) osoittavat analyysissaan, voidaan representaatioita havainnoimalla tunnistaa, miten toimijoihin ja yksilöihin viitataan ja kuinka heitä käsitellään. Kuten taas Carlsonin (2016) metajournalismin käsite osoittaa, voidaan journalismissa toimijuutta rakentaa niin journalismin sisällä kuin ulkopuolella, myös tuotetussa sisällössä – mitä myös tässä tutkimuksessa tutkitaan. Kriittinen diskurssianalyysi siis auttaa ymmärtämään yhtä lailla päätoimittajan vastuuta ja valtaa journalistisessa yhteisössä kuin sen ulkopuolella, toisin sanoen mediassa.

5 Vastaavan päätoimittajan vastuu Helsingin Sanomien ja Ylen uutisoinnissa

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten päätoimittajan valtaa ja vastuuta käsitellään journalismissa. Tavoitteen pohjalta on luotu tutkimuskysymys, joka kysyy, miten päätoimittajan vastuu kuvataan lukijoille uutismedioissa? Kysymykseen pyritään vastaamaan analysoimalla tutkimuksen aineistoa kriittisen diskurssianalyysin avulla, eli havainnoimalla esimerkiksi sosiaalista toimijuutta ja kielellisiä valintoja. Artikkeleissa kiinnitetään siis ensisijaisesti huomio siihen, millä eri tavoin vastuuta representoidaan lukijoille, kuten sanavalinnoilla, ilmauksilla, asioiden häivyttämällä ja korostamisella.

Analyysissa keskitytään artikkeleiden otsikkoihin, leipätekstiin ja kuvateksteihin, jotka käsittelevät Kaius Niemeä yhteydessä Viestikookeskus-artikkeliin ja oikeudenkäyntiin vuosien 2016–2022 aikana. Aineistossa ei siis huomioida artikkelien kuvia ja videoita, vaan keskitytään ainoastaan kirjoitettuun sisältöön. Aineiston keruu on tapahtunut Yleisradion ja Helsingin Sanomien kirjoitetusta verkkosisällöstä loppu vuodesta 2023, eli aineiston ulkopuolelle on jätetty videomateriaali ja kuvat. Aineisto on kerätty aikavälillä 16.12.2017–31.12.2022 perustuen Helsingin Sanomien alkuperäisen Viestikookeskus -artikkelin julkaisupäivämäärään ja siihen, että tapauksen oikeudellinen käsittely oli valmistunut vuoden 2022 loppuun mennessä. Artikkeleita käsitellään yhdessä samanaikaisesti ja aineiston sisältöä tarkennetaan esimerkkien avulla.

Yhteensä artikkeleita on valikoitunut tarkasteluun 62. Aineiston kriteerit täyttäviä artikkeleita aineistoon löytyi yhteensä 63 artikkelia, joista yksi Ylen artikkeli (Juutti, 2017) rajautui pois, sillä se oli videomuodossa toteutettu seuranta-artikkeli. Lisäksi Yleltä tarkastelussa on kolme seuranta artikkelia, jotka on julkaistu loka- ja joulukuun 2022 aikana. Seuranta-artikkelit koostuvat useista eri artikkeleista, jonka vuoksi näiden artikkeleiden osalta tarkasteltavana on ne sisällönosat, joissa mainitaan hakutermit "Viestikookeskus" ja "Kaius Niemi". Taulukossa 1 on esitelty tarkemmin artikkeleiden esiintyminen eri hakutermeillä.

Taulukko 1. Aineiston määrä.

Media	Yle	Helsingin Sanomat (HS)
Artikkelit hakutermillä ”Kaius Niemi”	62	120
Artikkelit hakutermillä ”Viestikoekeskus”	80	51
Artikkelit, joissa molemmat hakutermit esiintyivät	38	25
Artikkeleissa yhteensä eri kirjoittajia	26	17

Aineiston pohjalta aineisto on jaoteltu viiteen eri diskurssiin eli vastuun, välttelyn, oikeuden, oikeutuksen ja luottamuksen diskursseihin. Diskurssit on tunnistettu aineiston läpikäynnin yhteydessä pyrkimällä tunnistamaan ne aihealueet, jotka aineistossa kauttaaltaan korostuvat. Esimerkiksi oikeuden osalta sitä korostetaan laajalti miltei kaikissa artikkeleissa ja se liitetään osaksi myös sosiaalista vastuuta ja toimijuutta. Lisäksi huomio on kiinnitetty siihen, miten sosiaalista toimijuutta representoidaan artikkeleissa. Aineistoa analysoidaan tarkemmin ja jaotellaan näiden diskurssien pohjalta.

Aineistoa analysoidaan myös tarkemmin van Leeuwenin (2015) mallin avulla, eli artikkeleissa pyritään tarkastelemaan poistettua ja korvattua sisältöä. Van Leeuwenin (2015, s. 143–144) analyysimallin mukaan, jotta diskurssien sosiaalisia toimijoita voidaan tarkastella, on huomioitava sopivuus, eli kuinka eri sosiaaliset toimet rakentuvat. Sosiaaliset toimet taas muuntautuvat poistamalla, korvaamalla ja lisäämällä. Ensimmäisessä aineistossa tarkastellaan siis syvemmin sen tekstisisältöä ja sen rakentamia diskursseja sekä representaatioita, jonka jälkeen edetään konkreettisemmin sisällön taustaan.

Diskurssien ymmärtämiseen ja löytämiseen on käytetty erityisesti van Leeuwenin (2014) näkemystä diskurssien muotoutumisesta sosiaalisessa tilassa. Tutkimuksen kriittisellä diskurssianalyysillä pyritään osoittamaan, kuinka van Leeuwenin (2014, s. 114) mallin tapaan eri diskursseissa legitimaation ja delegitimaation avulla tiettyjä tekoja oikeutetaan. Eri asioiden välisiä merkityksiä puolestaan pyritään löytämään van Leeuwenin (2014, s. 150–151) ajatuksen avulla toimijoiden aktiivisuudesta ja epäaktiivisuudesta.

5.1 Vastuun diskurssi

Artikkelit osoittavat, että toimittajat korostavat vastuuta otsikoissa ja artikkeleiden sisällössä, jolloin vastuun diskurssi nostetaan myös artikkelien kärkeen. Vastuulla viitataan tämän diskurssin käsittelyssä siihen, kuinka vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen asemasta ja vallasta kirjoitetaan. Usein vastuu mainitaan suoraan juuri tätä käsitettä käyttämällä, joskus viittaus on epäsuorempi. Niemeen viitataan usein juuri vastaavan päätoimittajan viran kautta ja vastuuta rakennetaan sekä ohjataan hänelle juuri tittelin nojalla. Tätä vastuuta välitetään myös esimerkiksi asiantuntijoiden avulla, lakiin vetoamalla, poliisilausunnoilla, mutta myös Niemen omilla lausunnoilla aiheesta. Näissä lausunnoissa vastuu pyritään kantamaan ja hän pyrkii osoittamaan, minkä vuoksi häntä ei ole saatettu vastuuseen tapauksen seurauksena.

- (1) Holopainen muistuttaa, että päätoimittajan on kannettava vastuu lehensä julkaisupäätöksistä. Holopaisen mielestä Niemen olisi Viestikeskus-juttua koskevissa poliisikuulusteluissa pitänyt avoimesti kertoa vastaavansa jutun julkaisusta. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkissä (1) ilmenee juuri tilanne, jossa vedotaan päätoimittajan lailliseen vastuuseen ja sen tuomaan valtaan. Samassa esimerkissä vedotaan myös asiantuntijan valtaan, sillä Holopainen on STT:n päätoimittaja, mikä käy ilmi artikkelin muussa sisällössä. Esimerkissä (1) kiinnitetään huomio epäsuorasti juuri lakiin indikoi vastuuseen julkaisupäätöksistä, joka viittaa sananvapauslakiin (460/2003).

- (2) Päätoimittajien yhdistyksen puheenjohtaja ja STT:n vastaava päätoimittaja Minna Holopainen sanoi aiemmin tänään pitävänsä käsittämättömänä sitä, että päätoimittaja ei ole oikeudenkäynnissä vastaamassa alaistensa rinnalla jutusta, josta hän tiesi ennalta. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (2) käsittelee yhtä lailla suoraan Niemen vastuuta päätoimittajana. Esimerkki (2) ilmentää, kuinka Päätoimittajien yhdistyksen puheenjohtaja ja STT:n vastaava päätoimittaja Minna Holopainen kertoi pitävänsä käsittämättömänä, ettei päätoimittaja ole oikeudessa vastaamassa muiden syytettyjen rinnalla asemansa vuoksi. Holopainen

vaatii Niemeä kantamaan vastuun tapauksessa ja samalla hän ohjaa näkemystä siitä, ettei Niemi itse ole ottanut vastuuta tapauksessa.

Esimerkki (2) näyttää, kuinka asiantuntijan aseman avulla pyritään merkityksellistämään aihetta. Holopaisella on roolinsa tuoma valta, jolla hänen sanoilleen annetaan painoarvoa. Myös itse vastaavana päätoimittajan Holopaisen vaatimuksia ja ajatukset voidaan ymmärtää merkittävinä, sillä on Niemen kollega ja näin myös tietää tehtävän vaatimukset.

- (3) Poliisi epäili tutkinnassaan nyt syytteessä olevien toimittajien lisäksi myös Helsingin Sanomien vastaavaa päätoimittajaa Kaius Niemeä ja toimituspäällikkö Esa Mäkistä. (YLE 5.10.2022.)

Esimerkki (3) osoittaa, että vastuu kohdistetaan Niemeen erittelemällä hänen tittelinsä, aivan kuten Mäkisen kohdalla. Asemat kuitenkin arvotetaan nimeämällä Niemi ensin. Epäilyn mahdollisuus nostetaan esiin artikkeleissa, joissa ei käsitellä muuten Niemen roolia Viestikookeskus -jupakassa. On epäselvää, mikä Niemen rooli on todellisuudessa ollut tapauksessa, eikä myöskään mediat tätä pysty todistamaan. Kuten esimerkki (2) osoittaa, nostetaan juuri esimiehen aseman vuoksi myös Niemen roolia esiin, sillä rooli voidaan nähdä merkittävänä toimitukselle.

- (4) Niemi itse on sanonut yllättyneensä syyttäjän päätöksestä, koska katsoi päätoimittajana joka tapauksessa vastaavansa uutisoinnista. (HS 5.10.2022.)

Esimerkissä (4) käy ilmi, kuinka apulaisvaltakunnansyyttäjä Jukka Rappe on jättänyt syytteen nostamassa Niemeä vastaan, sillä näyttöä siitä, että Niemi olisi tiennyt artikkelista, ei ollut. Esimerkissä (4) näkyy, kuinka Niemi itse kuvaa vastuutaan ja samalla pyrkii osoittamaan itse olevansa vastuussa. Toisaalta esimerkiksi ilmaisu siitä, että hän on yllättänyt tästä päätöksestä, pyrkii implementoimaan omaa ymmärrystään vastuustaan ja vallastaan, vaikka muut sitä eivät näkisikään.

- (5) Hän [Niemi] kertoi kuulustelussa, että toimituksen johto päätti Viestikoekeskus-jutun julkaisemisesta julkaisua edeltävänä päivänä perjantaina 15. joulukuuta 2017. (HS 13.12.2022.)

Niemen vastuun välttely käy selväksi monissa analyysissä olevissa artikkeleissa. Tosin esimerkissä (5) ilmenee, kuinka hän kertoo johdon tienneen julkaisusta. Ilmi ei kuitenkaan käy, onko hän itse ollut siitä tietoinen. On oletettavaa, että Niemeä voidaan pitää tämän määrittelemättömän johdon osana, vaikka sitä ei suoraan tuodakaan Niemen kommentoissa esiin. Kyseisessä Reinbothin ja Kerkelän (2022) artikkelissa käy ilmi, ettei Niemi ole eritellyt henkilöitä, sen takia, että sillä ei ole merkitystä.

- (6) Helsingin Sanomissa julkaisupäätöksen tekee päätoimittaja tai toimituspäällikkö. Yksittäinen toimittaja ei voi tehdä artikkelin julkaisupäätöstä. Tätä asiaa on korostanut myös HS:n vastaava päätoimittaja Kaius Niemi. (HS 23.9.2022.)

Vastuuta voidaan heijastaa myös HS:n toimintatapoihin vetoamalla. Esimerkissä (6) listataan julkaisuprosessin eri vaiheet ja varsinkin päätoimittajan vastuuta julkaisussa korostetaan, edelleen erikseen nostamalla Niemen näkemys aiheesta esiin. Aiheesta esiintyy kuitenkin edelleen ristiriita siinä, kuinka kuten monissa muissa esimerkeissä käy ilmi, ettei Niemi ole suoran suostunut myöntämään vastuutaan esimerkiksi kuulusteluissa (kts. esim. Rimpiläinen, 2022b).

- (7) Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Kaius Niemi sanoi maanantaina Ylen A-studiossa, että lehti seisoo kohua aiheuttaneen tietovuotojutun takana. (YLE 18.12.2017.)

Esimerkissä (7) käy ilmi erityisesti sanavalintojen kautta, että Niemi heijastaa omaa suoraan vastuutaan kauemmas. Esimerkissä (7) näkyy, kuinka Niemi kertoo lehden seisovan kohun takana – ilmi ei käy, kattaako tämä sanavalinta myös hänet itsensä. Toisaalta esimerkissä (7) käsitellään Viestikoekeskus -juttua, eikä vielä oikeudenkäyntiä, sillä artikkeli on julkaistu vain kaksi päivää alkuperäisen artikkelin jälkeen. Samaisessa artikkelissa myös lisätään, että Niemen mukaan HS suhtautuu vakavasti kritiikkiin, jota jutun julkaiseminen on aiheuttanut.

- (8) Hän sanoi jutun valmisteluistunnon yhteydessä, että syytteessä olevat toimittajat eivät ole julkaisuvastuussa tämän tasoisessa jutussa vaan vastuussa on toimituksen johto ja viime kädessä hän itse vastaavana päätoimittajana. (HS 23.9.2022.)

Esimerkki (8) ilmentää, kuinka Niemi kuvaa omaa vastuutaan artikkelin julkaisussa. Vaikka hän ei edelleenkään suoraan kerro osuudestaan tai roolistaan jutussa, hän pyrkii osoittamaan lausuntoa referoimassa katkelmassa asemaansa vastaavana päätoimittajana. Esimerkissä (8) edelleen korostetaan sitä, etteivät syytteessä olevat toimittaja ole itse vastuussa vaan ennemmin Niemi. Kyseissä Kerkelän (2022) jutussa käy myös muutoin ilmi, kuinka Niemi perustelee sitä, etteivät HS:n toimittaja ole rikkonut esimerkiksi lakia jutun myötä.

- (9) Vastauksissaan Niemi vetosi niin sanottuun itsekriminointisuojaan. Se tarkoittaa, että rikoksesta epäillyn ei tarvitse auttaa poliisia selvittämään rikosta. Niemi ei halunnut vastata edes kuulustelijan kysymyksiin siitä, mitkä ovat päätoimittajan tehtävät ja vastuut. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (9) osoittaa, kuinka Niemi on käyttäytynyt poliisin kuulusteluissa tapauksen tiimoilta. Se näyttää erityisesti, miten vastuuta on pyritty välttämään esimerkiksi jättämällä vastaamatta kysymyksiin. Esimerkki (9) näyttää, kuinka artikkelissa on erikseen nostettu esiin, kuinka Niemi on jättänyt myös vastaamatta kysymykseen päätoimittajan tehtävistä ja vastuista. Tällä puolestaan korostetaan vastuun välttelyn diskurssia ja sen epäselvyyttä asian kontekstissa.

- (10) Analyysi: Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja valitsi taktiikan, joka jätti alaiset yksin vastaamaan syytteisiin ja vahingoitti lehden mainetta (YLE 29.9.2022.)

Vastuu ilmenee monissa artikkeleissa myös otsikkotasolla. Esimerkki (10) on peräisin Rimpiläisen (2022b) analyysistä, jossa käsitellään laajemmin Niemen roolia Viestikoekekus -oikeudenkäynnissä sekä päätoimittajan roolia ja vastuuta. Esimerkin (10) otsikossa nostetaan esiin Niemen rooli vastaavana päätoimittajana, mutta hänet jätetään nimeämättä. Myös otsikon termistöä voidaan pitää rajuna, puhutaan taktiikasta

ja vahingoittamisesta ja työntekijöistä puhutaan alaisina. Kaikessa tässä korostetaan epäsuorasti Niemen valtaa ja samalla kykyä ylläpitää asemaa kritisoidaan.

- (11) Journalismissa vastaavan päätoimittajan asemaa on tapana korostaa enemmän kuin laki asiasta sanoo. Käytännössä tämä saattaa johtaa tilanteisiin, jossa journalistisen vastuun kantaminen edellyttää itsensä altistamista rikosoikeudelliselle vastuulle. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (11) kuvaa edelleen Rimpiläisen (2022b) analyysissä sitä, kuinka vastaavan päätoimittajan vastuu on tapana ymmärtää ammattipiireissä. Esimerkissä (11) Niemeä ei edelleenkään mainita nimellä, eli asiaa viedään kauemmas hänestä itsestään ja aihetta tarkastellaan yleisemmällä tasolla. Kyseessä on kuitenkin analyysi, joka pitkälti keskittyy tulkitsemaan Niemen vastuuta ja valtaa. Esimerkissä (11) kerrotaan, kuinka Niemeltä voitaisiin odottaa, että hän asettaa itsensä rikosoikeudelliseen vastuuseen, vaikka se ei hänelle kuuluisikaan.

- (12) ”Juristit ovat pitäneet meillä todennäköisempänä sitä, että syyte olisi nostettu nimenomaan vastaavaa päätoimittajaa vastaan, koska vastuu kanavoituu sille, joka vastaa tiedon julkaisemisesta”, Niemi sanoo. (YLE 7.11.2021.)

Esimerkki (12) näyttää, kuinka Niemi perustelee omaa toimintaansa poliisin kuulusteluissa, jotka pidettiin ennen Niemelle kohdennettua syyttämättäjättämispäätöstä. Suorassa sitaatissaan ilmenee, että ennakoajatuksena oli, että syyte lankeaa nimenomaan hänelle, eikä toimittajille, jonka vuoksi hän ei ole suostunut avaamaan mitään kuulusteluissa. Tämän kautta hän pyrkii edelleen osoittamaan, että vastuu on hänellä, mutta muu toiminta on ollut yhtä lailla ymmärrettävää.

Kuten esimerkit näyttävät, korostuu vastuu monella eri tapaa. Se näyttäytyy niin ylä- kuin alatasolla, sillä vastuu on myös tämän työn ensisijainen tutkimuskohde. Sillä on siis monialamuotoja, joita muut aineistoista löytyvät diskurssit ilmentävät laajemmin. Kuitenkin vastuun diskurssin osalta se ilmenee erityisesti vastuun häivyttämisen kautta,

joka delegitimoit vastuuta. Vastuuta myös korostetaan, eli legitimoitetaan, esimerkiksi muistuttamalla asemasta ja sen tuomasta vastuusta. Vastuun diskurssissa esiintyy useita toimijoita, kuten esimerkit näyttävät: joskus sen toimijana on Niemi itse, toisella ulkopuolinen asiantuntija tai muu haastateltava ja joskus taas toimittaja itse.

5.2 Välttelyn diskurssi

Groenhart ja Bardoel (2011, s. 9) määrittelevät päätoimittajien reagoinnin tekosyiden strategiaksi sen, kun kriisin myönnetään olevan olemassa, mutta pyrkii minimoimaan organisaation vastuun kriisissä. Erityisesti Suomen Kuvalehden (Valtanen, 2021) artikkelissa kritisoidaan Helsingin Sanomien tapaa lähinnä julkaista informoivia artikkeleita Viestikoekeskus-uutisointiin liittyen, eikä kritisoida omaa toimintaan. Vaikkakaan tässä ei voida nähdä suoraa korrelaatiota entiseen vastaavaan päätoimittaja Kaius Niemeen, on kuitenkin koko lehden toimintaa hyvä käsitellä. Sen toiminnan käsittely kertoo koko toimituksen toimintamalleista, joita käytetään kriisien uutisoinnissa. Sananvapauden kannattelijana vastaava toimittaja myös valvoo tätä toimituksellista työtä (Finlex, 2003). Välttelyn diskurssia implementoivat artikkelit osoittavat, kuinka päätoimittajan asemaa pienennetään, laitetaan syrjään tai kuinka vastuun puuttumista pyritään perustelemaan.

- (13) STT:n Holopaisen kritiikin mukaan päätoimittajan pitäisi itse huolehtia siitä, että on tietoinen julkaistavista jutuista, etenkin riskialttiista sellaisista. Niemi sanoo olevansa tässäkin samoilla linjoilla Holopaisen kanssa. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (13) osoittaa, kuinka Niemi välttelee Holopaisen syytöksiä ja kritiikkiä pitkälti johdattelulla keskustelua pois päin hänestä itsestään. Perustelua sille, miksi vastuu ei kuitenkaan ole hänellä, ei anneta. Esimerkki (13) korostaa vahvasti Groenhartin ja Bardoelin (2011, s. 9) siitä, että kriisin myönnetään olevan olemassa, mutta sitä pyritään minimoimaan. Tässä tapauksessa Niemi vastaa STT:n Holopaiselta saamaansa kritiikkiin allekirjoittamalla hänen väitteensä, mutta ei edelleen kuitenkaan myönnä tai perustele

päätöstään. Myöhemmin kyseissä Eromäen ja Rinta-Tassin (2022) artikkelissa Niemi perustelee toimintaansa sillä, ettei uskomuksena esitutkintavaiheessa ollut, että ketään vastaan nostettaisiin syytteitä. Suoraa vastausta häneen kohdistuvana kritiikkiin ei kuitenkaan edelleen esiinny.

- (14) Syyttäjän julkisiksi tulleissa syyttämättä-jättämispäätöksissä kerrotaan, että vastaava päätoimittaja Niemi kiisti esitutkinnassa syyllistyneensä epäiltyihin rikoksiin. Päätöksen mukaan hän käytti oikeuttaan olla myötävaikuttamatta itseensä kohdistuneen rikosepäilyn selvittämiseen ja kieltäytyi vastaamasta kysymyksiin. (HS 29.10.2021.)

Esimerkki (14) näyttää, että Niemi pyrkii välttelemään vastuutaan. Kuitenkin useissa myöhemmin aiheesta julkaistuissa artikkeleissa, kuten Eromäen ja Rinta-Tassin (2022) julkaisema Niemen haastattelu vuotta myöhemmin osoittaa, kertoo Niemi olevansa vastuussa julkaisusta ja hän ihmettelee syyttäjän syyttämättä-jättämispäätöstä. Kuitenkin alkuperäisissä kuulusteluissa, kuten esimerkki (14) osoittaa, on suhtautuminen ollut erilainen.

- (15) Ennen pääkäsittelyä Niemi toisti Ylelle, etteivät syytteessä olevat toimittajat ole voineet tehdä julkaisupäätöstä, mutta ei edelleenkään ottanut kantaa siihen, onko hän itse päättänyt julkaisusta. (YLE 5.10.2022.)

Esimerkki (15) vahvistaa välttelyn diskurssia siinä, ettei siinä suoraan vastusteta kannetta, vaikka useat tahot korostavat hänen vastuutaan artikkelin leipätekstissä. Näin hän edelleen pyrkii vähättelemään osuuttaan ja vastuutaan, mikä tuodaan esiin ensisijaisesti hänen omilla haastatteluillaan. Esimerkissä (15) myös tiedostetaan kriisin olemassaolo, mutta sen merkitystä pyritään vähättelemään välttelemällä oman osuuden käsittelyä.

- (16) Viime viikkoina on keskusteltu paljon siitä, miksi Helsingin Sanomien vastaava toimittaja Kaius Niemi ei ole syytettyjen penkillä tässä oikeudenkäynnissä. Poliisi kysyi Niemeltä noin 80 kysymystä esitutkinnassa, mutta Niemi ei suostunut vastaamaan juuri mihinkään. (YLE 5.10.2022.)

Kuten esimerkki (16) osoittaa edelleen esimerkin (15) jatkona, että välttelyä korostetaan uutisoinnissa asioiden yhteen liittämällä eli kysymällä, miksi Niemi ei ole osallisena ja samalla tuomalla esiin Niemen omaa reagointia. Samassa artikkelissa kuitenkin myöhemmin todetaan, että Sanoma Oy:ta ja Helsingin Sanomien kahta toimittajaa edustava asianajaja kertoi puolustuksen asiaesittelyssä, että uutisen julkaisupäätös on tehty lehden johdossa. Tämä rakentaa edelleen ristiriitaa Niemen välttelyn ympärille. Toisaalta on yhtä lailla huomioitava, että kyse on oikeudellisesta prosessista, eivätkä näin ollen toimien mahdolliset oikeudelliset taustat ole selvillä myöskään artikkeleja tuottavilla toimittajilla täydellisesti.

- (17) Niemi kertoi olleensa itse töissä julkaisupäätöksen tekopäivänä ja tulleensa tietoisesti artikkelista viimeistään tuolloin. Hän ei kuitenkaan ottanut kuulustelussa kantaa kysymykseen, osallistuiko hän itse julkaisupäätöksen tekemiseen. (HS 13.12.2022.)

Esimerkki (17) näyttää jälleen kuvauksen Niemen kierteystä asian suhteen, tällä kertaa kuitenkin HS:n esittämänä, siinä missä aiemmat esimerkit ovat olleet peräisin Yleltä. Kahden virkkeen välillä esiintyy ristiriita, kun Niemen kerrotaan tienneen artikkelista viimeistään edellisenä päivänä, mutta hän ei kuitenkaan kerro roolistaan julkaisussa. Virkkeen sidotaan yhteen ja ristiriitaa korostetaan esimerkiksi sanalla ”kuitenkaan”. Verrattuna aiempiin Ylen jutuista peräisin oleviin esimerkkeihin on huomattava, että HS:n esimerkissä (17) ei esiinny niin sanottuja täytesanoja. Toisessa virkkeessä asia ilmaistaan hyvin suoraviivaisesti, kun taas esimerkissä (15) kerrotaan, ettei Niemi ottanut ”edelleenkään” kantaa ja esimerkissä (16) sanotaan, ettei hän ”juuri” vastannut mihinkään.

- (18) Niemi ei yksilöinyt muillakaan tavoin, kuka tai ketkä toimituksen johdosta päättivät asiasta. Toimituksen johto muodostuu päätoimittajista ja toimituspäälliköistä. Siihen kuului jutun julkaisun aikaan seitsemän henkilöä. (HS 13.12.2022.)

Esimerkki (18) osoittaa Niemen vaikenemisen ja välttelyn asian suhteen. Virkkeellä viitataan siihen, ketkä artikkelin julkaisusta päätti, mutta Niemi pyrkii edelleen

välttelemään aihetta. On hyvä huomata, että vaikka välttely voidaan nähdä negatiivisesti latautuneena, voidaan välttelyn avulla pyrkiä yhtä lailla suojaamaan muita. Esimerkissä (18) kuvataan kaikki johtoon kuuluvat henkilöt mistä selviää, että mahdollisia julkaisupäätöksen tekijöitä on seitsemän. Artikkelin kuvauksella voidaan siis pyrkiä osoittamaan, että syy vaikenemiselle voi olla muiden suojele.

- (19) Iltalehden ja Kauppalehden päätoimittajat kritisoivat HS:n Kaius Niemen vaikenemista Viestikoekeskus-jutussa – "Näyttää, että vastuuta pakoillaan" (YLE 30.9.2022.)

Esimerkin (19) otsikko nostaa kärkeen kahden suuren suomalaisen toimituksen päätoimittajien äänen. Samalla Niemen titteli päätoimittajan on jätetty ulkopuolella, kun taas kahdella muulla korostetaan valtaa myös käyttämällä medioiden koko nimiä, eikä lyhenteitä (IL ja KL), toisin kun Niemen kohdalla viitataan vain HS:iin. Otsikkoon nostettu sitaatti taas korostaa erityisesti välttelyn diskurssia, kun Niemeä syytetään vastuun pakoilusta. Erityisesti otsikkoa analysoimalla on hyvä tunnistaa, että monet lukevat artikkeleista vain otsikon ja näin ollen otsikon painoarvo on merkittävä erityisesti lukijoiden kannalta. Esimerkki (19) representoi siis hyvin vahvasti vastuun välttelyä.

- (20) "Olennaista tämän oikeudenkäynnin osalta on se, että yksikään kolmesta syytetystä ei ole osallistunut suunnittelukokouksiin, joissa on päätetty jutun julkaisemisesta. Yläjärven kertomat tiedot osoittavat entisestään, että syytteet ovat lähtökohtaisesti perusteettomia", Niemi sanoo. (HS 23.9.2022)

Esimerkissä (20) näytetään, kuinka Niemi kommentoi itse tietoja siitä, että hän on tiennyt artikkelin julkaisusta etukäteen. Vaikka hän ei kommentoi asiaa, hän kertoo vastaavan päätoimittajan vastaavan julkaistusta sisällöstä. Kuten Valtanen (2021) kritisoi Suomen Kuvalehdessä julkaisemassa analyysissään, on tässä esimerkissä huomattavissa, että HS ei juurikaan esitä kritiikkiä aihetta kohtaan jutuissaan aiheesta. Esimerkki (20) näyttää, kuinka Niemi pyrkii puolustamaan lehtensä toimittajia ja heidän asemaansa kuitenkin kertomatta omasta asemastaan ja roolistaan. Samaisessa Paajasen ja Nykäsen (2022)

jutussa ei esitetä vastaväitteitä Niemen lausunnolla, vaan aihe esitellään HS:n silloisen entisen toimituspäällikön Erja Yläjärven kommenttien kautta.

- (21) ”Nyt me mennään sen tyyppiin asioihin joita puidaan oikeudessa. Sitten kun tämä oikeudenkäynti pääsee alkamaan, sehän ei ole vielä kunnolla edes alkanut, niin ne asialliset asiat käsitellään siellä. oikeussalissa”, Niemi vastasi suoraan kysymykseen, oliko hän tehnyt julkaisupäätöksen. (YLE 30.9.2022.)

Esimerkki (21) näyttää Niemen oman lausunnon liittyen aiheeseen. Sitaatissa Niemi pitkälti kiertelee asiassa – hän vetoaa oikeuteen kolmeen kertaa korostamalla, että aihe kuuluu oikeuden käsittelyyn eikä puitavaksi tässä kontekstissa. Myös sitaatin aloitus ”nyt me mennään sen tyyppiin asioihin” kertoo, että hänen täytyy vedota johonkin suurempaan valtaan, jotta hän voi jättää aiheen käsittelemättä. Kuten sitaatin päätteeksi todetaan, on kyseessä vastaus kysymykseen siitä, onko hän tehnyt julkaisupäätöksen. Sitaatissa hän ei kuitenkaan vastaa kysymykseen lainkaan vaan välttelee aihetta täysin.

- (22) HS:n päätoimittaja Kaius Niemi kieltäytyi kuulusteluissa vastaamasta kysymyksiin ja vältti syytteen. Niemen mukaan lopputulos oli yllätys, ja tarkoituksena oli välttää epäiltyjen joukon laajeneminen. (HS 29.9.2022.)

Esimerkki (22) näyttää, kuinka Niemi pyrkii mitätöimään vastuutaan. Esimerkissä on sidottu yhteen kuvaus Niemen toiminnasta kuulusteluissa ja aiheen kommentointi jälkikäteen. On kuitenkin huomattava, että kyseessä on HS:n oma artikkeli aiheesta ja esimerkin toisessa osassa Niemi kuvataan hyvin tietämättömänä esimerkiksi sanan ”yllätys” käytöllä. Kuitenkin suhtautuminen aiheeseen on hyvin erilainen esimerkin (21) kuvaamassa tilanteessa, jonka lähteenä oleva artikkeli on julkaistu vain päivä esimerkin (22) artikkelin jälkeen.

- (23) Poliisin kuulustelija kysyi, miten vastaava päätoimittaja Kaius Niemi aikoo ottaa vastuun viestikoekekusjutusta – Niemi vaikenä loppuun saakka (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (23) näyttää, kuinka välttelyn diskurssi voi ilmentyä myös artikkelin otsikossa. Kyisessä Ylen artikkelissa Niemen nähty välttely on nostettu heti kärkeen ja otsikon toisessa osassa käy ilmi, että Niemi ei ole suostunut ottamaan kuulusteluissa vastuuta artikkelin julkaisusta. Otsikko myös suoraan luo ristiriitaa Niemen omien muiden lausuntojen välille, kuten aiemmin käsitellyssä esimerkissä (13), jossa Niemi kertoo näkevänsä vastaavan päätoimittajan olevan vastuussa. Kuitenkin kuten monessa välttelyn diskurssin esimerkissä ilmenee, ei hän ole pyrkinyt osoittamaan tätä vastuuta muun kuin lehdistön edessä, kun taas oikeuden ja poliisien edessä hän on lähinnä vaiennut.

Välttelyn diskurssi kulkee vahvasti käsikkäin vastuun diskurssin kanssa. Niiden rajapinta on hyvin häilyvä, sillä usein välttelyn yhteydessä korostuu juuri vastuu ja sen välttely. Se kuitenkin korostuu aineiston sisällä niin vahvasti, että on se nähtävä omana diskurssinaan. Vastuussa on kyse myös monesta muusta ulottuvuudesta, kuten puolustelusta, kun välttelyssä korostuu enemmän häivyttäminen. Esimerkit ovat osoittaneet, että välttelyyn liittyy vahvasti termit ”vaikeneminen”, ”kieltäytyminen” ja ”pakoilu”. Niitä käytettiin muun muassa esimerkeissä (19), (22) ja (23). Välttelyn diskurssi näyttää yhä vahvemmin, kuinka vastuun pakoilua ja välttelyä korostetaan.

5.3 Oikeuden diskurssi

Tiilikan (2012, s. 63) mukaan sananvapauslakia tulkitsemalla päätoimittaja kantaa vastuun esimerkiksi nähdä kantavan vastuun esimerkiksi kunnianloukkauksrikkomuksesta. Toisaalta tämä edellyttää, että toiminta on ollut tahallista. Se myös koskee vain tilanteita, joissa päätoimittaja on lukenut artikkelin ja on ollut tietoinen sen julkaisusta. Lähtökohtaisesti jutun tekijä on kuitenkin aina myös jutun tekemisestä. Aiheen oikeudellinen ymmärtäminen onkin tärkeää ja tämä korostuu useissa artikkeleissa. Oikeuteen vedotaan niin puolustaessa kuin tuomittaessa Niemen toimintaa vastaavana päätoimittajana. Kysymykseen siitä, onko Niemi toiminut oikeudellisesti väärin, pyritään etsimään monesta eri näkökulmasta. Oikeuden diskurssissa korostuu erityisesti lain eri

kohtiin ja asteisiin vetoaminen. Oikeuden toimilla perustellaan yhtä lailla väitteitä ja taustoitetaan aihetta.

- (24) Holopainen toteaa, että aikoo kommentoida päätoimittajavastuun toteutumista Viestikoekeskus-oikeudenkäynnissä, eikä siksi voi jatkaa tehtävässä. (YLE 29.12.2022.)

Esimerkki (24) osoittaa, että STT:n vastaava päätoimittaja ja Päätoimittaja yhdistyksen puheenjohtajana esiintynyt Holopainen ei koe, että oikeus tapauksessa olisi niin sanotusti tapahtunut. Hänen vaatimuksensa pyrkii suoraan vaikuttamaan oikeuden kulkuun ja takaamaan, että oikeus voisi tapahtua päätoimittajavastuun suhteen, kuten Sananvapauslaissa (2003) määrätään.

- (25) Rikoksesta on epäilty Helsingin Sanomien vastaavaa päätoimittajaa Kaius Niemeä, toimituspäällikkö Esa Mäkistä sekä kolmea muuta toimittajaa. Syyttämättä-jättämispäätökset koskevat Niemeä ja Mäkistä. (HS 29.10.2021.)

Esimerkki (25) kuvaa oikeudellista kielenkäyttöä tapauksen osalta. Esimerkissä näkyvä kuvaus on laajalti käytetty ja se esiintyy lukuisissa myös analyysin tarkastelussa olevissa artikkeleissa. Esimerkissä (25) nimeämättä on jätetty itse toimittajat, joita edelleen epäillään rikoksesta ja nimetty on ainoastaan Niemi ja Mäkinen. Kyse voi olla epäsuorasti näiden kahden valta-aseman korostamisesta, sillä he ovat tässä tapauksessa merkittävämpiä toimijoita, kuin kolme muuta nimetöntä. Toisaalta yhteys voi olla edelleen esimerkin (25) toiseen virkkeeseen, jossa kerrotaan Mäkisen ja Niemen syyttämättäjättämispäätöksestä.

- (26) Seisomme toimittajiemme takana viimeiseen asti. He eivät ole voineet tehdä tällaista julkaisupäätöstä, Niemi kommentoi. (YLE 5.10.2022.)

Esimerkki (26) näyttää, kuinka Niemi käyttää oikeuden asemaan vetoamista siinä, etteivät syytetyt toimittajat olisi voineet tehdä julkaisupäätöstä. Epäselväksi jää, kuka

päätöksen on tehnyt. Samalla hän korostaa asemaansa päätoimittajan ”me”-muodon avulla, joka rakentaa myös yhteenkuuluvuutta.

- (27) Syyttäjä pohtii parhaillaan, peruuko hän aiemmin tekemänsä syyttämättäjättämispäätöksen Niemestä. Puolustus ihmetteli tiistaina ja uudelleen keskiviikkona sitä, että oikeudessa pidetään loppulausuntoja, vaikka syyttäjä pohtii samaan aikaan Niemen asemaa. (YLE 14.12.2022.)

Esimerkki (27) osoittaa, että Niemen asema ei tunnu olevan selvä oikein kellekään. Tämä ilmenee varsinkin virkkeen ensimmäisestä osasta, jossa kerrotaan, että syyttäjä harkitsee Niemen syyttämättäjättämispäätöksen kumoamista. Kuitenkin toisen virkkeen toisessa osassa tätä toimintaa ihmetellään, sillä oikeudenkäynti oli tässä vaiheessa jo lähellä loppusuoraa. Esimerkki osoittaaakin oikeudellisen ristiriidan olemassaolon tapauksessa, kun edes syyttäjä ei ole varma, kuinka asiaa pitäisi lähestyä. Esimerkki (27) on peräisin Viestikoekeskus -oikeudenkäyntiä käsittelevästä Ylen seuranta-artikkelista. Kyseinen artikkeli korostaakin entisestään olemassa olevaa ristiriitaa asioiden yhteen liittämällä puolustuksen näkökulman aiheeseen.

- (28) Samoin poikkeuksellista on Niemen mukaan se, että työntekijöitä syytetään myös turvallisuussalaisuuden paljastamisen yrityksestä eli käytännössä julkaisemattomista jutuista. (HS 25.8.2022.)

Esimerkki (28) näyttää, kuinka Niemi itse vetoaa oikeuteen. Samaisessa Kerkelän (2022a) artikkelissa Niemi myös kommentoi asiaa sanomalla, etteivät syytetyt ole syyllistyneet turvallisuussalaisuuden paljastamiseen eivätkä sen yritykseen. Niemi siis puolustaa toimittajia vetoamalla oikeuteen ja epäsuorasti lakiin ja journalistiseen yhteiseen esimerkiksi sanan ”poikkeuksellinen” käytöllä. Tällä jutussa viitataan siihen, että syytökset myös julkaisemattomista jutuista ovat todella epätavallisia.

Kerkelän (2022a) artikkelissa keskitytään pitkälti puolustamaan syytettyinä olevia toimittajia Niemen suulla. Artikkelissa Niemi myös kertoo olevansa ennemmin itse viimekädessä vastuussa tapauksesta eikä vastaavan tason julkaisupäätöstä ja vastuuta siitä voida vierittää toimittajille. Samaisessa HS:n artikkelissa Niemi myös sanoo

luottavansa suomalaiseen oikeusjärjestelmään tapauksessa, joka osoittaa edelleen oikeuteen vetoamista ja samalla hän pyrkii vetoamaan tunteisiin kielellisten keinojen avulla. Kaiken kaikkiaan koko artikkeli vetoaa vahvasti tunteisiin, siinä missä se keskittyy Niemen suulla puolustamaan toimittajia ja korostaa Niemen oikeudellista asemaa päätoimittajana.

- (29) Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Kaius Niemi on antanut perjantaina Sanoman hallitukselle selvityksen lehden toimituksellisista prosesseista. (HS 22.12.2017.)

Esimerkki (29) näyttää, kuinka aiheen käsittely on edennyt ensi metreillä vuonna 2017 vain päiviä alkuperäisen Viestikoekeskus -artikkelin julkaisun jälkeen. Tilanteessa kuvataan, kuinka Niemi on pyrkinyt kantamaan oikeudellisen vastuunsa tilanteessa tässä vaiheessa. Toisaalta tämä korostaa myös koko tapauksen oikeudellista merkitystä jo tässä vaiheessa siinä, että selvitys on annettu koko Sanoma Oyj:n hallitukselle. Tämä taas osoittaa yhtiön oikeudellisen vastuun ja vallan koko tapauksessa.

- (30) Viestikoe-keskusoikeudenkäynnin lopputulos on suomalaisen sananvapauden kannalta merkittävä, sanovat Ylen haastattelemat suurien tiedotusvälineiden päätoimittajat. Kuvassa HS:n päätoimittaja Kaius Niemi, joka ei ole syytettyjen penkillä. (YLE 30.9.2022.)

Kuvatekstin kautta tapausta avaava esimerkki (30) esittää käytetyn kielikuvan ”syytettyjen penkistä” kautta mielikuvaa tapauksen oikeudellisesta puolesta. Jutussa käsitellään laajemmin eri mediatalojen päätoimittajien ajatuksia tapauksesta, kuten esimerkissä (30) ilmenee. Juuri muotoilu syytettyjen penkistä kuitenkin heijastaa mielikuvaa siitä, että Niemen kuuluisi olla tällä ”penkillä”. Tämä yhdistettynä kuvatekstin alkuosaan taas luo asiantuntijuutta tähän toiseen osaan, kun alussa puhutaan juuri suurien tiedotusvälineiden päätoimittajista – ei vain päätoimittajista.

- (31) Uhka vankeudesta normaalia työtään tekeväälle tutkivalle toimittajalle on täysin poikkeuksellista länsimaisessa vapaassa demokratiassa. (HS 29.10.2021.)

Esimerkki (31) näyttää Niemen itse julkaiseman kirjoituksen valossa Niemen suhtautumisen aiheeseen sen oikeudellisessa merkityksessä. On syytä muistaa, että kirjoitus on todennäköisesti hyvin läpikäyty ja kyse on nimenomaan Niemen omasta tekstistä, eli siinä korostuvat juuri Niemen mielestä aiheelle olennaiset kohdat.

- (32) Viestikoekeskus-tutkinta julki: Puolustuksen todistaja kertoi HS:n päätoimittaja Kaius Niemen tienneen jutusta ennen julkaisua, kuulustelu tehty viime viikolla (HS 23.9.2022.)

Esimerkki (32) näyttää, kuinka oikeuden diskurssi voi ilmentyä myös otsikon muodossa. HS:ssä julkaistussa otsikossa kerrotaan, että HS:n entinen toimituspäällikkö Erja Ylijärvi on kertonut Niemen tienneen jutusta ennen sen julkaisua. Otsikossa Ylijärveä ei mainita nimeltä, mutta tämän todistajan kerrotaan olevan juuri puolustuksen todistaja – eli näin ollen HS:n toimittajien puolella. Otsikossa korostuu oikeudellisen prosessin kuvaus edelleen, kun otsikon lopussa kerrotaan kuulustelun ajankohdasta.

- (33) Sananvapauslain mukaan päätoimittaja johtaa ja valvoo toimitustyötä ja delegoi vastuun selkeästi. Valvontavelvollisuuden rikkomisesta voidaan tuomita päätoimittajarikkomuksesta sakkoon. Samaisen lain mukaan päätoimittaja ei kuitenkaan vastaa sisältöön liittyvästä rikoksesta, ellei hän ole osallistunut jutun tekoon tai sitä koskeviin ratkaisuihin. (HS 23.9.2022.)

Esimerkki (33) esittelee Niemen vastuuta suoraan oikeuden, Sananvapauslain kohdan kautta. Oikeuteen vetoaminen on tärkeä osa aiheen legitimitointia. Kuten van Leeuwen (2014, s. 144) näkee, voidaan legitimitaation avulla oikeuttaa toimintaa ja näin luoda myös diskursiivista ympäristöä. Oikeuden kohtaan suoraan vetoamisella artikkelissa siis Paajasen ja Nykäsen (2022) artikkelissa pyritään kontekstoimaan Niemen toimintaa. Esimerkkiä (33) edeltävässä kohdassa kerrotaan, että Niemen mukaan lehden oikeudellinen vastuu kuuluu hänelle. Hän ei kuitenkaan edelleen kommentoi omaa tietoisuuttaan artikkeliin ja esimerkin (33) avulla näkemystä siitä, ettei Niemi ole tiennyt jutun julkaisusta, vahvistetaan.

- (34) Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja Kaius Niemi toivoo, että kysymys hänen vastuustaan Viestikoekeskus-jutussa maltettaisiin jättää oikeuden ratkaistavaksi. (YLE 30.9.2022.)

Esimerkki (34) näyttää, kuinka Niemi pyrkii vetoamaan oikeuden rooliin suhteessa omaan vastuuseen. Hän käyttää kyseisessä tilanteessa oikeuden auktoriteettia perusteenaan toiminnalleen, tässä tapauksessa oman tilanteensa vähättelylle ja vastuunsa kiertämiselle. Kyseinen Parkkisen (2022) jutusta poimittu esimerkki (34) kuvastaa Niemen lausuntoa tapauksesta Ylen Viimeinen sana -ohjelmasta. Haastattelun tekstiversio keskittyy lähinnä käsittelemään Niemen vastuuta tapauksessa ja siinä kuullaan myös JSN:n puheenjohtajan Eero Hyvösen ja professori Anu Koivusen ajatukset aiheesta.

Oikeuden diskurssissa korostuu etenkin lakiin, asiantuntijoihin ja muihin valtatekijöihin vetoaminen. Tutkimuksen aineistossa vedotaan usein lakiin ja sen kohtiin, kuten esimerkki (33) näyttää. Toisaalta se korostaa myös suoraan suomalaiseen oikeuslaitoksen asemaa, kuten esimerkissä (29). Melkein kaikissa aineiston artikkeleissa oikeuden diskurssi esiintyy jollakin tavalla, sillä aineisto käsittelee laajasti lain eri kohtia ja monet artikkeleissa esiintyvistä toimijoista ovat esimerkiksi asianajajia, puolustajia ja syyttäjiä. Oikeuden diskurssi yhtä lailla on hyvin rinnakkainen vastuun sekä välttelyn diskurssien kanssa ja usein ne esiintyvät myös kaikki yhdessä: vastuuta voidaan vältellä myös oikeuteen vetoamalla, kuten esimerkissä (34).

5.4 Oikeutuksen diskurssi

Oikeutuksen diskurssille olennaista Viestikoekeskus -uutisoinnissa on Kaius Niemen oman aseman oikeutus ja se, ettei Niemen aseman merkitystä oikeudenkäynnissä olla voitu tietää ennakkoon. Toisaalta tämän diskurssin representaatioissa korostuu myös artikkeleissa nostamat toimittajien toimien oikeutukset. Tällä viitataan tapauksiin, jossa artikkeleissa oikeutetaan Niemen esiin nostamista artikkelin kärkeen. Artikkeleissa vastaavan päätoimittajan valtaa ja vastuuta oikeutetaan, eli legitimoidaan ja myös

delegitimoidaan. Nämä käyvät ilmi erityisesti sanallisten valintojen avulla, mutta myös asioita yhteen sitomalla. Myös Niemen omat kommentit nousevat esiin ja näin toimintaa on mahdollista erityisesti oikeuttaa. Päätoimittajien yhdistys (2017) linjaa kannanotossaan, että päätoimittajan yksi tärkeimmistä tehtävistä on sananvapauden turvaaminen. Tämä ilmenee erityisesti oikeutuksen diskurssin osalta siinä, kuinka Niemi perustelee omaa toimintaansa ja puolustaa samalla toimittajiaan ja lehteään.

- (35) Helsingin Sanomien päätoimittajaa arvostellaan Viestikeskus-oikeudenkäynnistä, näin hän vastaa: "Vaikenemiseni on liittynyt muuhunkin kuin itseeni". (YLE 29.12.2022.)

Esimerkki (35) näyttää, kuinka oikeutuksen diskurssi ilmenee otsikkotasolla. Otsikon muotoilulla pyritään tuomaan esiin niin Niemen kohdalleen saama arvostelu kuin hänen oma näkökantansa. Näin Niemi oikeuttaa tekojaan ja aihetta sitaattinsa katkelmassa. Toisaalta yhtä lailla esimerkissä (35) tuodaan esiin arvostelu, jonka takia oikeutus on olennaista.

- (36) Helsingin sanomien vastaava päätoimittaja Kaius Niemi perustelee tiedusteluun liittyvien luottamuksellisten tietojen julkaisua kansalaisten tiedonsaannin tarpeella. Niemen mukaan Helsingin Sanomat ei ole paljastanut turvallisuussalaisuutta vaan jutun tiedot löytyvät myös julkisista lähteistä. (YLE 29.10.2021.)

Esimerkki (36) ilmentää päätöksenteon oikeutusta. Siinä Niemen mielipide nostetaan esiin ja sille annetaan painoarvoa. Myös vastavana päätoimittajana Helsingin sanomien äänitorven paikkaa pitävän Niemen vastuu ilmenee tässä. Esimerkin (36) toisessa osassa erityisesti tuodaan esiin syytä, minkä vuoksi Niemi ja HS ovat toimineet tehneet tapahtuneet ratkaisut.

- (37) "Vastaava päätoimittaja vastaa aina lehden sisällöstä juridisesti. Ja tämän jutun osalta Helsingin Sanomien toimituksessa on toimittu normaalisti toimituksellisten prosessien mukaan. Ja tämä sisältää myös normaalin esimiesvastuun, joka koskee minua." (HS 29.10.2021.)

Esimerkki (37) näyttää, kuinka Niemen Helsingin Sanomille antamassaan sitaatissa hän pyrkii oikeuttamaan ja näin legitimoimaan rooliaan vastaavana päätoimittajana. Erityisesti termin ”normaali” käyttö useampaan otteeseen samassa sitaatissa rakentaa mielikuvaa mahdollisimman tavallisesta prosessista. Termin liittäminen myös termiin esimiesvastuu pyrkii korostamaan Niemen roolin merkitystä. Samalla sitaatissa pyritään oikeuttamaan lehden toimintaa ja Niemi pyrkii liittämään vastuun erityisesti itseensä. Hän ei mainitse esimerkiksi toimittajia, jotka jutun ovat kirjoittaneet, vaan hän on kaiken keskiössä – kuten on ”normaalialia”.

- (38) ”Niemen rikosepäily on aiheeton, vaikka sitä yritetään ajaa kuin käärmettä piippuun. Ei ole tapahtunut mitään rikosta. Ei Helsingin Sanomien johdossa, eikä missään muuallakaan”, Kotiranta sanoo. (YLE 14.12.2022.)

Esimerkki (38) näyttää, kuinka tilanteen merkitystä pyritään delegitimoimana. Kyseinen sitaatti näyttää, kuinka Niemen asianajaja kommentoi tapausta. Hän viittaa tapaukseen vertauskuvan avulla. Sillä viitattaneen siihen, kuinka joidenkin entisajan näkemysten mukaan aseiden tähtäyksestä sai tarkemman, jos kyykäärmeen sai ajettua pyssyyn. Näin Kotiranta delegitimoi edelleen Niemen osuuden oikeutusta vetoamalla siihen, että tapaus on täysin turha eikä sitä tulisi edes käsitellä. Sitaatti on hyvin suoraviivainen eikä sillä pyritä jättämään asioita arvailun varaan.

- (39) Utustoimituksessa on vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen mukaan harkittu mitä käytössä olevista tiedoista julkaistaan. Kuneliuksen tulkinnan mukaan Niemi perustelee julkaisua myös sillä, että vuosia vanhat tiedot eivät voi olla vahingollisia. (YLE 17.12.2017.)
- (40) Niemi sanoi, että uutisen julkaisemiseen liittyvässä journalistisessä prosessissa oli hyvin tarkka harkinta, joka kattoi myös sen, miten Helsingin Sanomat arvioi lähteitä ja heidän mahdollisia taustavaikuttimiaan. (YLE 18.12.2017.)

Esimerkissä (39) tuodaan esiin, kuinka Niemi puolestaan legitimoit, eli oikeuttaa Helsingin Sanomien toimintaa. Vain päivä alkuperäisen Viestikoekeskus -artikkelin julkaisun jälkeen julkaistussa Ikävalkon (2017) artikkelissa kerrotaan laajemmin, mitä media-alan

asiantuntijat ajattelevat tapauksesta. Yksi haastatelluista asiantuntijoista on Tampereen yliopiston Risto Kunelius. Esimerkki (39) näyttää Kuneliuksen tulkinnan pohjalta, kuinka Niemi esimerkiksi pyrkii oikeuttamaan artikkelia ja sen julkaisua. Esimerkin ensimmäisessä virkkeessä keskitytään avaamaan Niemen näkemys asiaan. Hän oikeuttaa lehden toimintaa pitkälti sen kautta, että kyseessä on hyvin harkittu päätös.

Esimerkki (40) osoittaa, kuinka Niemi on oikeuttanut artikkelin julkaisua pian sen julkaisun jälkeen. Siinä vedotaan edellistä esimerkkiä vahvemmin toimituksellisiin prosesseihin ja toimintatapoihin. Näin legitimointi pyritään tekemään vaientuneisiin toimintatapoihin vetoamalla ja mielikuvaa jatkuvuudesta rakennetaan. Myös ammattitaitoa korostetaan puhumalla esimerkiksi ”hyvin tarkasta harkinnasta”.

- (41) Hänen [Apulaisvaltakunnansyyttäjä Jukka Rappe] mukaansa ”tämän tyyppiseen tilanteeseen mahdollisesti soveltuvan” päätoimittajarikkomuksen syyteoikeus olisi vanhentunut vuonna 2019. (HS 22.9.2022.)

Esimerkissä (41) apulaisvaltakunnansyyttäjä Rappe perustelee, miksi Niemen rikosoikeudellista vastuuta ei ole aiheellista arvioida. Esimerkissä hän oikeuttaa päätöstä lakiin vetoamalla, tässä tapauksessa syyteoikeuteen. Näin hän legitimoii päätöstään. Esimerkissä, ja myös koko kyseisessä Kerkelän (2022) artikkelissa epäselväksi edelleen jää, minkälaisesta ”tilanteesta” Rappe puhuu. Myös ulos jätetään peruste sille, miksi asiaa ei tutkittu tarkemmin ennen syyteoikeuden vanhentumista. Toisaalta ilmi ei myöskään käy, onko kyseessä toimittajan valinta vai syyttäjän puhumattomuus.

- (42) Julkaisimme artikkelin, koska suuri yleisö ei tuntenut sotilastiedustelun tekemää työtä. Julkaisulle oli vahvat perusteet, koska tuolloin valmisteilla oli uusi tiedustelulaki. (HS 29.10.2021.)

Esimerkissä (42) Niemi itse oikeuttaa niin Helsingin Sanomien kuin välillisesti omaa toimintaansa julkaisemassaan kirjoituksessa. Niemi vetoaa esimerkin (8) toisessa osassa suoraan laillisiinperiaatteisiin. Ensimmäisessä osassa taas oikeutus tapahtuu vetoamalla yleisöön. Asiaa vahvistetaan käyttämällä termejä, joita myös alkuperäisessä

Viestikoekekus -artikkelissa on käytetty – sotilastiedustelu ja tiedustelulaki. Näin luodaan yhteys kyseiseen artikkeliin ja kuva, että kyse on sen jatkeesta.

- (43) Päätoimittaja Kaius Niemi sanoo olevansa Holopaisen kanssa samaa mieltä päätoimittajan vastuusta silloin, kun puhutaan normaalista toimintaympäristöstä. ”Kun mennään Viestikoekekuksen asiaan, unohtuu helposti, millaisessa tilanteessa olemme joutuneet toimimaan.” (HS 29.9.2022.)

Esimerkki (43) näyttää, kuinka Niemi osoittaa olevansa STT:n Minna Holopaisen sampoilla linjoilla puhuttaessa päätoimittajan vastuusta. Hän kuitenkin pyrkii oikeuttamaan toimintaansa sillä, että kyseessä on poikkeuksellinen tilanne. Näin hän delegitimoi Holopaisen väitteen siitä, että päätoimittajan on kannettava vastuu myös oman tuomionsa uhalla. Kuitenkaan Niemi ei perustele laajemmin, millaisesta tilanteesta on ollut kyse ja minkä takia se on vaikuttanut hänen toimintaansa. Kyseessä on HS:n artikkeli, jossa Niemen on annettu vastata häneen kohdistuviin syytöksiin ja itse Holopaisen kommenteille on annettu vähemmän painoarvoa.

- (44) Tällaisen tiedotusvälineen vastaavan päätoimittajan pitää tietää, mitä sananvapauslaki sanoo. Hänen pitää myös tietää, miltä näyttää se, että lehden vastaava päätoimittaja ei suostu vastaamaan edes kysymyksiin päätoimittajan asemasta ja vastuista. (YLE 29.9.2022)

Rimpiläinen (2022b) pyrkii legitimoimaan analyysissään, miksi Niemeen kohdistuva kritiikki hänen asemastaan ja vastuustaan on oikeutettua. Esimerkissä (44) näkyy katkelma analyysistä, jonka kielenkäyttö on hyvin tunteisiin vetoavaa ja siinä käytetään useita retorisia keinoja, joiden avulla pyritään vakuuttamaan lukija siitä, että Niemen toiminta ei ole ollut tilanteessa oikeutettua. Sanaparin ”tällaisen tiedotusvälineen” käyttö pyrkii myös representoimaan HS:n kantamaa valtaa siinä, että Niemellä on erityinen valta juuri HS:n päätoimittajana. Myös sananvapauslakiin vetoamalla Rimpiläinen (2022b) oikeuttaa kritiikkiään.

- (45) ”Syyttäjä on meille vahvistanut tämän prosessin aikana, että syytteen ratkaisun kannalta syyttäjälle ei ole merkitystä sillä, kuka

julkaisupäätöksen on tehnyt tai onko se tehty Helsingin Sanomien toimituksen johdossa vai ei." (YLE 16.12.2022.)

Esimerkki (45) kertoo, kuinka Niemen asianajaja Kai Kotiranta kommentoi Niemen toimintaa kuulusteluissa sen suhteen, miksi hän ei ole kertonut onko hän osallistunut jutun julkaisupäätöksen tekemiseen. Sitaatissa pyritään delegitimoimaan Niemen vastuuta osoittamalla, ettei käsittelyssä olevalla aiheella ole niinkään väliä. Sitaatin kielelliset valinnat toisaalta vahvistavat oikeutuksen diskurssia siinä, missä Kotirannan suulla Niemen toimintaa pyritään oikeuttamaan suhteessa siihen, ettei Niemen lausunnoilla ole niinkään merkitystä.

(46) Toimittaja Halminen on tiistaina 12. joulukuuta 2017 lähettämässään Whatsapp-viestissä epäillyt, ettei "Kaius taida tietää tästä tekeillä olevasta juttuhankkeesta mitään." (YLE/STT 23.9.2022.)

Esimerkki (46) näyttää kuinka aiheetta on puitu mediassa ennen oikeudenkäyntiä syksyllä 2022. Ylen julkaisemassa STT:n artikkelissa käsitellään viimeisimpiä todisteita ja tapauksen kulkua. Siinä esitellään tuoreimpia ilmi tulleita todisteita, joista esimerkki (46) on yksi. Siinä kuvattu viesti rakentaa legitimaatiota Niemen toiminnan ympärille vahvistamalla kuvaa siitä, että Niemi ei ole tiennyt jutun julkaisusta. Esimerkkiä (46) edeltävässä virkkeessä kerrotaan, ettei Niemi ole todennäköisesti tiennyt artikkelista ennen sen julkaisuviikkoa. Viestikoekeus -artikkeli julkaistiin 16. joulukuuta, eli neljä päivää esimerkissä (46) kuvatun viestin lähettämisen jälkeen.

Siinä missä Niemen vaikenemista aiheen suhteen kritisoidaan monessa artikkelissa, monen asiantuntijan ja muiden päätoimittajien toimesta, on esimerkki (46) näyte siitä, että vaikenemisen taustalla saattaa olla se, ettei hän ole tosissaan ollut tietoinen jutun julkaisusta. STT:n artikkeli pyrkii siis tietyllä tapaa myös oikeuttamaan Niemen toimintaa, kuvaamalla mahdollisimman tarkasti tapahtumien kulun ja sen, mitä Niemen tiedoista tiedetään. Yhtä lailla myös muissa esimerkeissä korostuu, kuinka toimintaa oikeutetaan varsinkin sanavalintojen avulla. Toisaalta jotkut esimerkit näyttävät, kuinka kritiikkiä oikeutetaan, kuten esimerkissä (44). Esimerkki (42) näyttää, miten myös Niemi itse

pystyy oikeuttamaan toimintaansa mielipidekirjoituksensa avulla. Oikeutuksen diskurssi nojaa pitkälti perusteluihin ja siihen, kuinka toimintaa ja mielipiteitä perusteellaan, oikeutetaan. Sen avulla ymmärretään paremmin, mitkä asiat toimijat itse nostavat tärkeään asemaan, kuten esimerkissä (42).

5.5 Luottamuksen diskurssi

Useassa analyysin aineiston artikkelissa korostuu, kuinka Niemi pyrkii luomaan luottamusta niin artikkeleiden lukijoihin kuin laajempaan journalistiseen yhteisöön. Luottamus osoitetaan ennen kaikkea omia tekoja ja toimintatapoja korostamalla ja sanavalinnoilla. Joskus se taas ilmenee suoraan luottamusta käsittelemällä. Groenhartin ja Bardoelin (2011, s. 9) tutkimuksen puitteissa eri päätoimittajan toiminnan strategioiden tulkitaan olevan joko puolustelevia tai sovittelevia. Luottamuksen diskurssi ilmentää selkeästi sovittelevampaa strategiaa siinä, että luottamusta pyritään usein rakentamaan lukijoihin ja sidosryhmiin niin koko HS:n kuin niemen toimesta.

- (47) Toimitukseen kiiri perjantaina uutinen kolmen Helsingin Sanomien toimittajan asettamisesta syytteeseen, joka voisi johtaa vankeustuomioon. Otimme tiedon vastaan epäuskoisena ja järkyttyneenä. (HS 29.10.2021.)

Esimerkki (47) korostaa luottamusta erityisesti me-muotoja käyttämällä. Siinä maalataan kuvaa isosta kriisistä juuri HS:n työyhteisön sisällä. Kyseessä olevassa Niemen (2021) omassa kirjoituksessa luottamusta pyritään rakentamaan niin yleisöön kuin selkeästi myös HS:n sisäiseen yhteisöön, minkä esimerkissä (47) esiintyvät sanamuodot ja termit osoittavat.

- (48) ”Olemme olleet vaitonaisia kuulusteluissa sen takia, että yhden toimittajamme kotiin on tehty kotietsintä, ja hänen työvälaineitään on takavarikoitu. -- Jokainen asia, mitä olisimme voineet sanoa, olisi voinut meidän sitä itse ymmärtämättä vaarantaa lähdesuojan. Siksi olemme tuoneet kantamme esiin loppulausunnossa, joka tuli julki vasta nyt.” (HS 23.9.2022.)

Esimerkki (48) näyttää, kuinka Niemi kommentoi itse HS:n toimittajalle oikeudenkäynnin etenemistä ja omaa rooliaan tapauksessa. Tässä Niemi rakentaa luottamusta kuvaamalla, minkä takia hän on ollut tilanteessa vaitonainen. Perustelut myös sille, minkä takia perustelut on annettu vasta nyt eikä aiemmin, nostetaan esiin. Esimerkin (48) alussa Niemi puhuu ”yhdestä toimittajastamme” jolla hän viittaa yhteen jutussa syytettyyn Laura Halmiseen, jonka luo tehtiin kotietsintä pian alkuperäisen artikkelin julkaisun jälkeen joulukuussa 2017. Luottamusta rakennetaan edelleen korostamalla juuri lähdesuojaan, jonka pelättiin rikkoutuvan myös kotietsinnässä.

- (49) Holopaisen mielestä on ongelmallista, jos toimittajien luottamus päätoimittajien vastuunkantoon rapautuu. HS:n päätoimittajan ratkaisut ovat hänen mukaansa aiheuttaneet toimituksissa tarvetta keskustella siitä, miten oma päätoimittaja vastaavassa tilanteessa toimisi. (HS 29.9.2022.)

Esimerkki (49) kuvaa luottamuksen diskurssia suoraan nostamalla luottamuksen kärkeen. Esimerkki käsittelee STT:n Holopaisen ajatuksia Niemen toiminnasta HS:n omassa artikkelissa. Luottamus nostetaan myös osaksi laajempaa diskurssia päätoimittajan vastuusta, joka ei koske ainoastaan Niemeä vaan kaikkia toimituksia ja päätoimittajia. Luottamus terminä liitetään vastuunkannon rapautumiseen, mikä antaa tässä yhteydessä luottamukselle negatiivisen konnotaation.

- (50) Niemi: Voinko käyttää kieltäytymisoikeutta tässä kysymyksessä?
Kotiranta: Kyllä voit käyttää tältäkin osin. Niemi: Vetoan lähdesuojaan.
(YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (50) näyttää katkelman, joka on otettu suoraan kuulustelupöytäkirjasta. Niemen toiminnan kuvaus kuulustelussa rakentaa luottamusta korostamalla jälleen kerran lähdesuojaa syynä hänen välttelevälle toiminnalleen. Niemen toiminta tässä yhteydessä voidaan tulkita sovittelavana, sillä hän pyrkii ylläpitämään siinä journalistista sananvapautta ja toimittajien riippumattomuutta korostamalla sitä, ettei toimittajan tarvitse paljastaa lähteitään.

- (51) Suomalaisissa tiedotusvälineissä on totuttu ajattelemaan, että kilpimies on vastaava päätoimittaja. Hänen tehtävänsä on korostaa omaa vastuutaan. (YLE 29.9.2022.)
- (52) Jos Niemi ei tiennyt jutusta etukäteen, kyseessä on suuren mittakaavan journalistinen virhe. (YLE 29.9.2022.)

Esimerkki (51) ja esimerkki (52) ovat kumpikin peräisin Ylen toimittajan Tuomas Rimpiläisen (2022b) aiheesta kirjoittamasta analyysistä. Esimerkit näyttävät, kuinka luottamusta Niemeen koitetaan rikkoa perustelemalla, minkä takia hänen toimintansa on näyttäytynyt epäsuotuisassa valossa. Esimerkissä (51) kuvataan, miten perinteisesti tiedotusvälineissä ajatellaan päätoimittajasta. Sen toisessa osassa taas kerrotaan, että päätoimittajalla on tapana korostaa vastuutaan. Tämän jälkeen artikkelissa perustellaan, miksi Niemi ei ole näin tehnyt. Esimerkki (52) puolestaan näyttää, kuinka Rimpiläinen (2022b) perustelee, miksi Niemen toiminta osoittaa joka tapauksessa epäluottamusta, vaikka se olisikin perusteltua sillä, että hän ei ole tiennyt artikkelista. Aihetta myös suurennellaan sanavalinnoilla, mikä kasvattaa kuvaa Niemestä epäluotettavana. Näitä on varsinkin sanat ”suuren mittakaavan” ja ”kilpimies”.

- (53) Ylen iltapäivällä tavoittama Kaius Niemi kertoo, että hän ei toimittajiensa oikeusturvan vuoksi voi kommentoida sitä, tiesikö hän viestikoekeskusjutun julkaisusta etukäteen kaiken olennaisen. (YLE 29.12.2021.)

Esimerkki (53) näyttää, kuinka Niemi pyrkii edelleen rakentamaan luottamusta vetoamalla muiden turvallisuuteen. Hän ei korosta tässä suhteessa itseään vaan puhuu enemmän ”toimittajistaan” ja heidän oikeusturvastaan – ei omasta oikeusturvastaan tai siitä, mitä hänelle käy. Näin hän antaa myös perustelun sille, miksi on toiminut niin kuin on toiminut. Vaikeneminen siis liitetään osaksi luottamusta ja sen ylläpitoa.

- (54) ”Tässä on paljon muutakin asioita, kuten lähdesuoja-asioita, joiden takia pitää olla hyvin tarkka. Sitten on myös epäiltyjen joukon rajoittaminen minimiin.” (YLE/STT 7.11.2021.)

Esimerkki (54) näyttää, kuinka apulaisvaltakunnansyyttäjä Jukka Rappe kommentoi tapausta. Esimerkki näyttää hyvin, miten luottamusta pyritään rakentamaan vetoamalla muiden ihmisten suojeluun. Myös tietynlaisen epämääräisyyden ylläpito rakentaa mielikuvaa siitä, että kaikkea ei tapauksessa kerrota ja syynä tälle lienee juuri muiden suojelu. Tämä ilmenee varsinkin esimerkin ensimmäisen virkkeen ensimmäisessä osassa ja toisessa virkkeessä.

- (55) Hallituksen näkökulmasta tämä asia on loppuun käsitelty. Kaius nauttii Sanoman hallituksen varauksetonta luottamusta, Johde sanoo. (YLE 22.12.2017.)
- (56) Yhtiö kertoo tiedotteessaan, että vastaava päätoimittaja Kaius Niemi nauttii Sanoman hallituksen varauksetonta luottamusta. (HS 22.12.2017.)

Esimerkki (55) ja esimerkki (56) kuvaavat luottamusta isomman tahon toimesta, tässä tapauksessa Sanoma hallituksen. Kumpikin esimerkki käsittelee samaa aihetta, mutta toinen on Ylen julkaisema kuvaus ja toinen HS:n. Esimerkit näyttävät, että tilanteesta huolimatta Niemi nähdään edelleen luotettavana ja sopivana työhönsä vastaavana päätoimittajana. Kumpikin esimerkki on suhteellisen yhtenäinen kuvaus tapahtumista. HS:n artikkelista aiheesta puhutaan tiedotteen suulla, kun taas Ylen artikkelissa asia tuodaan esiin Sanoman viestintäjohtajan Hanna Johteen kautta.

Samaisessa esimerkin (55) artikkelissa kerrotaan, että Johteen mukaan hallitus on selvittänyt HS:n toimitukselliset prosessit tapaukseen liittyen. Johteen suhtautuminen esimerkin (56) näyttämässä tilanteessa on ehdoton, mikä ilmenee ensimmäisessä virkkeessä. Myös sanaparin ”varaukseton luottamus” edelleen rakentaa luottamuksen representaatio suhteessa Niemeen ja hänen ja koko HS:n toimintaan. On kuitenkin syytä huomata, että kyseinen artikkeli on julkaistu vain noin viikko alkuperäisen Viestikoekeskus -artikkelin julkaisun jälkeen vuonna 2017. Näin ollen keskustelua Niemen vastuusta tapauksen suhteen ei ollut vielä laajemmin käyty. Myöskään päätöksiä syytetyistä ei ollut tehty.

Luottamuksen diskurssi rakentuu pitkälti siinä, miten luottamus luodaan lukijoiden suuntaan ja kuinka lukijat yritetään vakuuttaa omasta näkökulmasta. Esimerkeissä (51) ja (52) taas luottamusta Niemen suuntaan koitetaan häivyttää, esimerkki (54) näyttää kuinka Niemi yrittää itse rakentaa luottamusta yleisöön korostamalla luottamuksellisuutta. Luottamuksen diskurssi yhtä olennaista ei ole sanavalinnat vaan enemmän ilmaisut ja asioiden korostaminen, poistaminen ja häivyttäminen. Esimerkissä (47) luottamusta korostetaan luomalla me-henkeä ja esimerkissä (50) taas vastuuta yritetään poistaa.

5.6 Tulokset

Analyysissä tarkasteltiin, millaisia diskursseja ilmeni Kaius Niemeä ja Viestikoekeskus-tapausta koskeneessa uutisoinnissa Ylen ja Helsingin Sanomien artikkeleissa. Analyysin pohjalta todettiin, että aineistosta pystyttiin tunnistamaan viisi eri diskurssia: vastuun, välttelyn, oikeuden, oikeutuksen ja luottamuksen diskurssit. Tuloksissa ilmeni, että usein päätoimittajan valtaa ja vastuuta käsitellään nimenomaan Sananvapauslakiin vetoamalla, mutta myös asiantuntijoiden ja muiden päätoimittajien mielipiteiden kautta. Myös journalistin ammattietiikkaa ja laajempaa vastuuta sivuttiin. Siinä missä journalistin ohjeisiin ei viitattu keskustelussa, on huomattava, että ohjeet kertovat yhtä lailla laajemmin siitä, millainen yhteiskunnallinen vastuu journalisteihin ja samalla päätoimittajiin heijastetaan.

Tutkimuksen tavoitteen pohjalta on pyritty vastaamaan tutkimuskysymykseen, joka kysyi, kuinka päätoimittajan vastuu kuvataan lukijoille uutismedioissa. Kysymykseen on vastattu käymällä läpi Sananvapauslain kohdat, joissa vastuuseen tartuttiin suoraan lain silmissä. Esimerkiksi STT:n tyylikirja (2022) tulkitsee lakia toteamalla, että päätoimittaja ei ole vastuussa suorana julkaistuista jutuista, jos hän ei ole osallistunut niiden julkaisuprosessiin. Tähän kysymykseen vastattiin ensisijaisesti laajan aineiston avulla, joka oli koostettu Ylen ja Helsingin Sanomien julkaisemasta uutisoinnista aiheesta. Tämän osalta tuloksissa huomattiin, että vastuu kuvataan eri tavoin Ylen ja HS:n välillä.

Siinä missä Yle myös julkaisi reilusti kritiikkiä päätoimittajan vastuusta, keskittyi HS lähinnä käsittelemään aihetta syventymättä siihen sen kummemmin ainakaan kritiikin osalta. Vastuuta kuvattiin myös usein vetoamalla lakiin ja sen kohtiin.

Farkas (2023, s. 245) näkee, että kriittinen diskurssianalyysi voi herättää keskustelua journalismissa vallasta, vastakkainasettelusta ja eturintaman poissulkemisesta. Myös tämä on ilmennyt tämän tutkimuksen tuloksissa. Valta on korostunut monissa analyysin esimerkeissä ja se heijastuu usein asemaan vetoamalla ja sen tuomasta vallasta ja vastuusta puhumalla. Toisaalta suoraa vastakkainasettelua ei esiinny, mutta myös se on läsnä. Se esiintyy erityisesti siinä, kuinka toimittajia ja päätoimittajaa verrataan toisiinsa – toinen on vastuussa ja toinen ei ole voinut tehdä vastaavanlaisia julkaisupäätöksiä. Kuitenkin, kuten oikeuden päätöksessä ilmenee, ei lopputulema ole ollut tämä, kuten esimerkiksi Lehtisen ja Paajasen (2022) artikkelissa.

Keskustelu Niemen vallasta ja vastuusta kuohuu pitkälti ammattikunnan sisältä. Monessa analyysin artikkelissa käy ilmi, että kritiikki kumpuaa muilta päätoimittajalta, kuten STT:n Minna Holopainen ja esimerkiksi Yle kertoo lähteisiinsä vedoten, että Helsingin Sanomissa on ollut tyytymättömyyttä Niemen toimintaan (Rimpiläinen, 2022b). Myös Iltalehden ja Kauppalehden päätoimittajat pohtivat Niemen toimintaa arvioimalla, että on ongelmallista, ettei vastaava päätoimittaja kanna vastuuta alaisistaan (Mäntymaa, 2022). Samaisessa artikkelissa Iltalehden päätoimittaja Perttu Kauppinen myös arvioi, että Niemi on käyttäytynyt välttelevästi välttääkseen syyteet.

Myös Rimpiläisen (2022b) kirjoittama analyysi juuri Niemen osuudesta ja vastuun välttelystä kertoo laajemmasta ”paheksunnasta”, kuten myös esimerkeillä osoitettiin. Ymmärrettävästi analyysin aineiston artikkeleissa HS ei osoita suoraa kritiikkiä Niemeä kohtaan. Kritiikki ilmennetään enemmän käsittelemällä muiden tahojen, kuten STT:n Holopaisen kohdentamaa kritiikkiä. Tällöin myös Niemen kanta kuullaan (Reinboth, 2022c) – tämä puolestaan uupuu joistain Ylen vastaavista artikkeleista (mm. Rimpiläinen, 2022a). Tosin Rimpiläisen (2022a) aihetta käsittelevässä artikkelissa Niemen

kanta ”kerrotaan” siteeraamalla kuulustelupöytäkirjoja ja näin tuomalla katetta Holopaisen väitteille.

Vastuun diskurssi korostuu myös monessa muussa artikkelissa, harvemmin tosin suoraan toimittajien suulla. On huomattava, että varsinkin Yle käsittelee huomattavasti enemmän kritiikkiä Niemeä kohtaan, kun taas HS:n artikkeleissa Niemi vastaa häneen kohdistuvaan kritiikkiin ja pyrkii löytämään syyn esitetyille väitteille. Ylen Viimeinen sana -ohjelmassa keskusteltiin syksyllä 2022 siitä, kuka kantaa vastuun artikkelin julkaisusta. Ohjelmassa kuultiin Niemen lisäksi myös JSN:n puheenjohtajaa Eero Hyvöstä ja Turun yliopiston professoria Anu Koivusta. Parkkisen (2022) jutussa kerrotaan, että Hyvösen mukaan jonkun on kannettava vastuu, jos haluaa näyttäytyä vastuullisena journalismina ja mediana. Muuten tilanne voi ”näyttäytyä heikolta yleisön silmin”.

Luottamus on osa vaikenemista ja vaikenemisella pyritään ylläpitämään luottamusta. Tämä on pyritty osoittamaan luottamuksen diskurssin kautta, joka kuvaa niin muiden heijastamaa luottamusta ja sen säröilyä Niemeen kuin Niemen rakentamaa luottamusta muihin toimittajiin ja lukijoihin. Tutkimuksen analyysiosuudessa on pyritty selventämään, miten luottamus rakentuu diskursiivisesti eri aineiston artikkeleissa ja millainen rooli sillä on siinä, kuinka päätoimittajan vastuuta ja valtaa käsitellään. Niemen itse käsitellessä luottamusta, korostuu aiheessa pitkälti se, että aiheesta vaikeneminen on osa lähdesuojaa ja muiden suojelua. Täten vahvistetaan kuvaa siitä, ettei luottamusta muihin voida rikkoa. Muiden toimittajien ja artikkelien haastateltavien puolesta käsitellään myös luottamusta Niemeen. Analyysin esimerkit ovat osoittaneet, kuinka luottamus Niemeen on säröillyt ja kuinka tämä on heijastunut myös muihin medioihin ja koko päätoimittajan ammattiin.

Useissa artikkeleissa korostui, että varsinkin muut päätoimittajat kohdistavat kritiikin Niemeä kohtaan. Toisaalta Ylen toimittaja Rimpiläinen (2022b) pohtii julkaisemassaan analyysissään, kuinka aihe kytkeytyy journalistien päätoimittajalle asettamaan valtakäsitykseen. Journalistien piireissä päätoimittajalla voidaan tulkita olevan suurempi

valta, kuin mitä laki tai voimassa olevat säädökset suoraan linjaavat. On siis mahdollista, että nykyinen käsitys päätoimittajista on vanhentunut suhteessa oikeuden toimintaan – päätoimittaja ei lähes koskaan joudu vastuuseen toimittajien teoista oikeuden silmissä, vaikka Sananvapauslaki (2003) esittääkin päätoimittajan olevan ainakin jonkinlaisessa vastuussa toimituksensa teoista.

Analyysin tuloksissa on huomattu, että Ylen ja HS:n välisessä uutisoinnissa aiheesta esiintyi eroja. Valtanen (2021) kritisoi Suomen Kuvalehdessä sitä, kuinka HS ei ole uutisoinnissaan Viestikoekeskus -tapauksesta juurikaan julkaissut kritiikkiä vaan ainoastaan informoivia artikkeleita. Yleltä aineistoon sopivia artikkeleita on ollut tarkastelussa 38, kun taas HS:ltä 25, eli 13 kappaletta vähemmän. Tutkimuksen aineiston artikkelien otsikoita tarkastellessa selviää, että Yle on julkaissut enemmän toimintaa kritisoivia artikkeleita. HS:ltä löytyy kuitenkin vastaavia. Esimerkiksi Reinbothin (2022c) artikkelissa STT:n Minna Holopaisen Niemeen kohdistama kritiikki on nostettu otsikkoon. Toisaalta kyseinen tapaus on ainoa, josta HS kertoo uutisoinnissaan laajemmin. Yle puolestaan pui niin Niemen asemaa kuin koko uutisointia useiden asiantuntijoiden muiden päätoimittajien kautta (kts. esim. Mäntymaa, 2022 & Niilola, 2019).

6 Päätäntö

Tässä tutkimuksessa selvitettiin päätoimittajan kantaman vastuun merkitystä ja sitä, kuinka se näyttäytyy mediatalojen arkipäiväisessä toiminnassa, mutta myös kohujen keskellä. Lisäksi tutkimuksessa tarkastellaan tapaa, jolla päätoimittaja ottaa vastuun toimituksensa virheistä ja miten se ilmenee Suomen johtavien medioiden uutisoinnissa. Aihetta tarkasteltiin ajankohtaisen tapausesimerkin kautta. Tapaukseksi valittiin Helsingin Sanomien entisen vastaavan päätoimittajan Kaius Niemen rooli ja vastuu HS:n Viestikoekeskus -julkaisua seuranneessa uutisoinnissa ja oikeudenkäynnissä Yleisradion ja Helsingin Sanomien artikkeleissa.

Tutkimuksessa on pyritty tarkentamaan päätoimittajan roolia eri kohuissa niin lain kuin JSN:n (2014) journalistin ohjeiden puitteissa, mutta myös käsillä olleen aineiston avulla. Juuri lain ja JSN:n ohjeiden tarjoaman katsauksen pohjalta on pystytty osoittamaan, että päätoimittaja kantaa merkittävää vastuuta toimituksensa työstä. Toisaalta aineiston pohjalta on pystytty näyttämään, että päätoimittaja pitelee tätä vastuuta myös silloin, kun hän ei välttämättä ole lain nojalla vastuussa. Itse nimikkeen tuoma valta on siis ilmeinen. Toisaalta tämä kysymys liittyy suurempaan yhteiskunnalliseen ilmiöön johtajien merkityksestä ja on täten myös täysin oma tutkimusaiheensa.

Aiemman tutkimuksen avulla on ollut mahdollista tarkastella, millaisia odotuksia päätoimittajan roolille, mutta myös viestinnälle asetetaan. Koljosen (2013, s. 154) tutkimus osoittaa, että yhtä lailla päätoimittajien viestintätyylillä on väliä. Tämän viestintätyylin kautta päätoimittaja voi asettaa odotuksia siihen, kuinka tiettyjä isojaakin uutisaiheita käsitellään mediassa. Toisaalta Tiilikan (2012) tutkimus osoittaa, että vastaava päätoimittaja voi kantaa vastuuta myös yleisön tekemisistä tietyissä tapauksissa. Tutkimuksen valossa onkin tunnistettava, ettei päätoimittajan asemaa ole syytä vähätellä.

Tutkimus on avannut oven vastaavan toimittajan kantaman vastuun tarkasteluun. Sen avulla on tarkasteltu Niemen toimintaa sekä pintapuolisesti Viestikoekeskus -tapauksen

yhteiskunnallista merkittävyyttä Suomessa. Lisäksi on voitu huomata, että vastuu välittyy niin yhteiskunnan kuin median toimesta. Toisaalta tutkimus on avannut mielenkiintoisen mahdollisuuden tarkastella suomalaisen lehdistön omaa kykyä toimia itseensä kohdistuvissa kohuissa. Kuten Rimpiläinen (2022b), joka on julkaissut lukuisia artikkeleita Viestikoekeskus -tapauksesta, pohtii Ylen analyysissaan, on päätoimittajan vastuu monimutkainen. Vaikka rikosoikeudellinen vastuu ei täyttyisi, on vastuuta tapana korostaa. Tämä ilmenee esimerkiksi siinä, kuinka STT:n vastaava päätoimittaja Minna Holopainen on kritisoinut Niemen toimintaa.

Tutkimus on monella tapaa vain pintaraapaisu aiheeseen. Siinä ei ole voitu tutkielman rajojen puitteissa tarkastella aiheen laajempaa yhteiskunnallista merkittävyyttä, mikä on korostunut ammattikunnan keskuudessa viime vuosina. Aihe puhuttaa niin puolustuslalla kuin journalismin piireissä, eli sen tutkiminen yhä laajemmin olisi tärkeää niin sananvapauden, mutta myös turvallisuuden kannalta. Kuten analyysissa ilmeni, on moneen kertaan ihmetelty, miksi tapauksia on ylipäänsä käsitelty oikeudessa. Onko siis olennaista pohtia päätoimittajan vastuuta tapauksessa, jos alun perin tapauksen osalta on olennaisempaa se, että kaksi toimittajaa sai tuomion tapauksesta. Toisaalta päätoimittajan vallan ja vastuun voidaan nähdä olevan merkittävä yhteiskunnallisesti, jonka vuoksi sen tarkastelu on tärkeää.

Jatkotutkimuksen kannalta olisi hedelmällistä selvittää, mitä eri suomalaisten medioiden päätoimittajat ajattelevat tapauksesta nyt näin useamman vuoden jälkeen ja kuinka suhtautuminen tapaukseen on muuttunut ajan saatossa. Toisaalta tämän yhteydessä olisi tärkeää selvittää, millaisena päätoimittajat tulkitsevat päätoimittajalle asetetun vallan ja vastuun toimittajiensa ja toimituksiensa työstä. Myös lukijoiden ajatuksia voisi olla syytä tutkia. Nyt tutkimuksessa on tarkastelu, miten asioita representoidaan uutisten välityksellä lukijoille mutta ei sitä, miten lukijat ovat vastaanottaneet viestin. Tätä voitaisiin tarkastella esimerkiksi kommenttikenttien kautta. Ainakin Ylellä on edelleen luettavissa uutistensa yhteydessä lukijoiden keskustelu aiheesta.

Lähteet

- Carlson, M. (2016). Metajournalistic Discourse and the Meanings of Journalism: Definitional Control, Boundary Work, and Legitimation. *Communication Theory* 26(4). doi:10.1111/comt.12088
- Connolly, K. (2018, 21. joulukuuta). Der Spiegel reporter who faked stories returns awards. *The Guardian*. Noudettu 15.11.2022 osoitteesta <https://www.theguardian.com/world/2018/dec/21/sacked-der-spiegel-reporter-claas-relotius-returns-awards>
- Coombs, W. T. (2007). Ongoing crisis communication. Planning, managing and responding. Sage.
- Eurooppa-neuvosto. (2024, 26. maaliskuuta). European Media Freedom Act: Council adopts new rules to protect journalists and media providers. Noudettu 12.1.2025 osoitteesta <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/03/26/european-media-freedom-act-council-adopts-new-rules-to-protect-journalists-and-media-providers/>
- Ekström, M., Patrona, M., & Thornborrow, J. (2022). News media and the politics of fear: Normalization and contrastive discourses in the reporting on terrorist attacks in Sweden and the UK. *Discourse & Society*. 33(6), 758-772. <https://doi.org/10.1177/09579265221095409>
- Groenhart, H. & Bardoel, J.,L,H. (2011). A Profession in Defense? *MedienJournal*. 35(3):6-17. DOI:10.24989/medienjournal.v35i3.160
- Fairclough, N. (2003). Analysing discourse: Textual analysis for social research. Roudledge Taylor & Francis Group.
- Farkas, J. (2023). Discourse analysis in journalism studies. *Journalistica*. 17(1), 243–248. <https://doi.org/10.7146/journalistica.v17i1.138573>
- FIAM. (2025). FIAM top-lista. Noudettu 12.1.2025 osoitteesta <https://fiam.fi/tulokset/>
- Finlex. (2003). Laki sananvapauden käyttämisestä joukkoviestinnässä. Noudettu 14.11.2022 osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20030460>
- Hall, S. (1997). The work of representation. Teoksessa Representation: Cultural representations and signifying practices. Toim. Hall, S. SAGE Publications Ltd.

- Halminen, L. & Pietiläinen, T. (2017, 16. joulukuuta). Salaisuus kallion uumenissa – juuri kukaan ei tiedä, mitä tekee Puolustusvoimien Viestikoekeskus, mutta nyt HS:n saamat asiakirjat avaavat mysteerin. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005492284.html>
- Hankaniemi, A.L. & Palomaa, A. (2024, 22. maaliskuuta). Matti Kuusela Ylälle: En arvannut, että minua ruvetaan syyttämään – myönsi keksineensä juttuihinsa kohtauksia. *Yle*. Noudettu 19.3.2025.
- Hannila, L. (2023, 4. heinäkuuta). Iltalehti ei hyväksy yksittäisen toimittajan häirintää – Vastaava päätoimittaja Kauppinen: "Toivon, että tällainen toimintatapa ei leviä". *Iltalehti*. Noudettu 3.11.2023 osoitteesta <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/ffae2ee5-fa63-4343-a0dd-60496a27b5c0>
- HS. (2022, 18. marraskuuta). Sanoman hallitus vapautti Kaius Niemen vastaavan päätoimittajan tehtävästä – taustalla epäily törkeästä rattijuopumuksesta. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 22.11.2022 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009210953.html>
- Jaakkola, M. (2013). Hyvä journalismi: Käytännön opas kirjoittajalle. Vantaa.
- Jaakkola, V. (2021, 8. elokuuta). Vesa Jaakkola: Media vallan vahtikoirana. *Ulkoministeriö*. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta https://um.fi/uutiset/-/asset_publisher/GRSnUwaHDPv5/content/vesa-jaakola-media-vallan-vahtikoirana
- Julkisen sanan neuvosto. (2025). Julkisen sanan neuvosto. Noudettu 10.4.2025 osoitteesta <https://jsn.fi/mika-on-jsn/julkisen-sanan-neuvosto/>
- Julkisen sanan neuvosto. (2014). Journalistin ohjeet. Noudettu 15.10.2024 osoitteesta <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/>
- Julkisen sanan neuvosto. (2018). Lausuma verkkosisältöjen poistamisen periaatteista 2018. Noudettu 15.10.2024 osoitteesta <https://jsn.fi/lausuma/lausuma-verkkosisaltöjen-poistamisen-periaatteista-2018/>
- Julkisen sanan neuvosto. (2022a). Journalistin ohjeet kautta aikain. Noudettu 17.11.2022 osoitteesta <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet/journalistin-ohjeet-kautta-aikain/>

- Julkisen sanan neuvosto. (2022b). Mikä on Jusanek? Noudettu 14.11.2022 osoitteesta <https://jsn.fi/mika-on-jsn/jusanek/>
- Julkisen sanan neuvosto. (2024b). Journalistin ohjeet on uudistettu. Noudettu 15.10.2024 osoitteesta <https://jsn.fi/journalistin-ohjeet-on-uudistettu/>
- Keskisuomalainen. (2025). Keskisuomalainen: Mediat. Noudettu 10.4.2025 osoitteesta <https://keskisuomalainen.com/mediat/>
- Kerkelä, L. (2023a, 3. heinäkuuta). Syyttäjät vaativat Viestikoekeskus-jutusta edelleen vankeutta kaikille syytetyille. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009694177.html>
- Kerkelä, L. (2023b, 12. lokakuuta). Helsingin Sanomien toimittajaa ja johtoa vastaan nostettu syytteet poliisijutusta. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 24.1.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009918782.html>
- Kivioja, P. (2021a, 20. tammikuuta). Lehti julkaisi salaliittoteoreetikon mielipidekirjoituksen – päätoimittaja myöntää ylilyönnin. *Suomen Kuvalehti*. Noudettu 17.11.2022 osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/mediasekaantuja/lehti-julkaisi-salaliittoteoreetikon-mielipidekirjoituksen-paatoimittaja-myontaa-ylilyonnin/?shared=3150-7a6fa7da-999>
- Kivioja, P. (2021b, 25. tammikuuta). Taipuiko päätoimittaja painostukseen poistaessaan MTK:n suututtaneen kolumnin verkosta? *Suomen Kuvalehti*. Noudettu 17.11.2022 osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/mediasekaantuja/taipuiko-paatoimittaja-painostukseen-poistaessaan-mtkn-suututtaneen-kolumnin-verkosta/?shared=3182-6d17dc6d-999>
- Kerkelä, L. (2023, 3. heinäkuuta). Syyttäjät vaativat Viestikoekeskus-jutusta edelleen vankeutta kaikille syytetyille. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 14.11.2023 <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009694177.html>
- Koivula, M. (2024). Jotain uutta, jotain vanhaa, jotain teknologista: Journalismi, kehitystyö ja institutionaalinen muutos. *Media & viestintä*, 47(1), 81–86. <https://doi.org/10.23983/mv.142839>

- Koljonen, K. (2013). Kriisi journalismissa: Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio. [Tampereen yliopisto, Väitöskirja]. Trepo. <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-44-9187-0>
- Kortesoja, M., Kunelius, R., & Heikkilä, H. (2019). Lyhyt matka epäisänmaallisuuteen: Valtion ja median suhteet HS:n tietovuotoa koskevassa keskustelussa. *Media & viestintä*, 42(2), 76–98. <https://doi.org/10.23983/mv.83372>
- Mattila, I. (2023, 27. tammikuuta). Journalisti-liiton puheenjohtaja tuomiosta: ”Ne, jotka haluavat ottaa mallia huonossa, saavat vettä myllyynsä”. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 15.10.2024 osoitteesta <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000009355415.html>
- Mykkänen, P. (2013, 4. syyskuuta). Kaius Niemestä Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 24.11.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/ihmiset/art-2000002671805.html>
- Mäntysalo, J. (2024, 15. marraskuuta). Käräjäoikeus hylkäsi Helsingin Sanomien poliisijutusta nostetut syytteet. *Yle*. Noudettu 19.4.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20124832>
- Nieminen, H. (2005). Median vastuusta. *Tiedotustutkimus*, 2(1). Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://journal.fi/mediaviestinta/article/view/62586/24129>
- Opetushallitus. (2023). Median valta. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.oph.fi/fi/oppimateriaali/median-maailma/tulkintojen-avaruus/median-valta>
- Petterson, M. (2023, 27. tammikuuta). Toimittajat jäivät vastuunkantajiksi oudossa oikeudenkäynnissä – 6 hälyttävää asiaa Viestikoekeskus-jutussa. *Journalisti*. Noudettu 17.4.2025 osoitteesta <https://journalisti.fi/nakokulmat/2023/01/toimittajat-jaivat-vastuunkantajiksi-oudossa-oikeudenkaynnissa-6-halyttavaa-asiaa-viestikoekeskus-jutussa/>
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. (2019). Uusi kurssi kohti diskurssia. Tampere.
- Päätoimittajien yhdistys. (2017, 14. helmikuuta). Päätoimittajan tehtävä on kirkas. Noudettu 14.11.2022 osoitteesta <https://www.paatoimittajat.fi/uutiset/paatoimittajan-tehtava-on-kirkas/>

- Rautio, M. & Mäntysalo, J. (2024, 9. helmikuuta). Puolustusvoimien ex-tiedustelupäällikölle puolitoista vuotta vankeutta törkeästä palvelusrikoksesta – salaisia tietoja kotona. *Yle*. Noudettu 15.10.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20073728>
- Sanoma. (2025). Sanoma. Noudettu 10.4.2025 osoitteesta <https://www.sanoma.fi/>
- STT. (2018, 30. joulukuuta). Der Spiegelin johtoa hyllytettiin valejuttuskandaalin vuoksi. *Yle*. Noudettu 15.11.2022 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10575696>
- STT. (2022). Tyylikirja: Vastuu julkaistusta jutusta. Noudettu 17.11.2022 osoitteesta <https://stt.fi/tyylikirja/toimittajan-etiikka-ja-juridiikka/journalistin-oikeudellinen-vastuu/vastuu-julkaistusta-jutusta/>
- Tasavallan presidentin kanslia. (2017, 16. joulukuuta). Tasavallan presidentti Sauli Niinistön lausunto Helsingin Sanomien sotilastiedusteluun liittyvästä artikkelista. Noudettu 23.1.2024 osoitteesta <https://www.presidentti.fi/tiedote/tasavallan-presidentti-sauli-niiniston-lausunto-helsingin-sanomien-sotilastiedusteluun-liittyvasta-artikkelista/>
- Tiilikka, P. (2012). Päätoimittajan vastuu yleisön tuottamasta verkkosisällöstä. *Lakimies*, 110(1), 53–78.
- Valtanen, M. (2021, 21. joulukuuta). Ei saa puhua mitään talon ulkopuolelle: Neljä vuotta sitten Helsingin Sanomat julkaisi jutun, jonka vuoksi kolme toimittajaa voi joutua vankilaan maanpetosrikoksesta, mutta päätoimittaja Kaius Niemi vältti syytteet. *Suomen Kuvalehti*. Noudettu 28.11.2022 osoitteesta <https://suomenkuvalehti.fi/kotimaa/ei-saa-puhua-mitaan-talon-ulkopuolelle-miksi-kolme-toimittajaa-voi-saada-vankeutta-mutta-paatoimittaja-valtti-syytteet/>
- van Leeuwen, T. (2008). *Discourse and Practice – New tools for Critical Discourse Analysis*. New York.
- Vihavainen, S. (2019, 31. lokakuuta). Keski-suomalainen: Puolustusvoimien Viestikoekekus on lakkautettu. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006291260.html>

Aineistoluettelo

- Eromäki, V. & Rinta-Tassi, M. (2022, 29. joulukuuta). Helsingin Sanomien päätoimittajaa arvostellaan Viestikeskus-oikeudenkäynnistä, näin hän vastaa: "Vaikenemiseni on liittynyt muuhunkin kuin itseeni". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12643054>
- De Fresnes, T. & STT. (2021, 29. lokakuuta). Viestintäoikeuden tutkija pitää Helsingin Sanomien toimittajien saamaa syytettä hyvin poikkeuksellisenä: salaaminen ei automaattisesti tarkoita kieltoa uutisoida. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12167482>
- Gustafsson, M. & Kerkelä, L. (2021, 29. lokakuuta). Syyttäjä nosti kolmea Helsingin Sanomien toimittajaa vastaan syytteet turvallisuus-salaisuuden paljastamisesta. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008367470.html>
- Happonen, P., Piirainen, E. & Mäntysalo, J. (2022, 5. lokakuuta). Puolustus vaati syyttäjiä kertomaan, mitkä HS:n julkaisemat tiedot olivat salassa pidettäviä – Yle seurasi hetki hetkeltä käräjiä. *Yle*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12649765>
- Happonen, P. (2022a, 14. joulukuuta). HS:n puolustus syytti syyttäjää loppulausunnoissaan – "Miksi ei uskallettu selvittää, kuka päätti uutisen julkaisusta?". *Yle*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12684641>
- Happonen, P. (2022b, 13. joulukuuta). HS:n ex-päätoimittajaa Kaius Niemeä epäillään turvallisuussalaisuuden paljastamisesta – kertoi poliisille tienneensä etukäteen "juttuprojektista". *Yle*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12684462>
- HS. (2022a, 7. marraskuuta). Syyttäjä muutti syytteen sisältöä, HS:n toimittajien puolustus luopuu useista todistajistaan Viestikeskus-jutussa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009183756.html>

- HS. (2022b, 8. syyskuuta). HS nimesi selvityshenkilön tutkimaan mahdollisia vaikutusyrityksiä. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009056692.html>
- Ikävalko, K. (2017, 17. joulukuuta). Media teki tehtävänsä – Asiantuntijat arvioivat, että HS kävi vuotouutisessa rajalla, mutta jäi turvalliselle puolelle. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9981505>
- Kantola, A. & Reinboth, S. (2022, 25. elokuuta). Syyttäjä vaatii HS:n toimittajille ehdollista vankeutta ja Viestikookeskus-artikkelin poistamista – Puolustus: Kaikki tiedot olivat saatavissa julkisista lähteistä. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009025180.html>
- Kerkelä, L. (2022a, 25. elokuuta). Toimittajien puolustus pitää syyttäjän rangaistusvaatimusta ankarana – ”He ovat tehneet vain työtään”. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009026462.html>
- Kerkelä, L. (2022b, 26. syyskuuta). Syyttäjä: Uusi kuulustelukertomus ei anna aihetta arvioida HS:n päätoimittajan syyttämistä uudelleen Viestikookeskus-jutussa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009094021.html>
- Kerkelä, L. (2022c, 5. lokakuuta). Puolustus vaatii oikeudenkäyntiä ”avoimin kortein”: Kiisteltyjä asiakirjoja ei nähdä oikeudessa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009098542.html>
- Kerkelä, L. (2017, 22. joulukuuta). Poliisi aloittaa kuulustelut HS:n Viestikookeskus-jutusta ensi vuoden puolella – kotietsinnässä toimittajalta takavarikoidut tavarat ovat yhä sinetöidyissä pusseissa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005500109.html>
- Kerkelä, L. & Reinboth, S. (2022, 13. joulukuuta). Kaius Niemi ei paljastanut kuulustelussa julkaisupäätöksen tekijää: ”Ei merkitystä”. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009263373.html>

- Kettumäki, R. & Mäntymaa, M. (2022, 1. lokakuuta). Viimeinen sana: Kompastuiko Hesari leimapapereilla mässäilyyn? *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12645269>
- Lehtinen, T. & Rajanen, O.P. (2022, 23. syyskuuta). HS:n puolustus keräsi ja taulukoi julkiset lähteet kaikille Viestikookeskus-jutun tiedoille – Katsoo, etteivät tiedot voi olla salaisia. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009089504.html>
- Leppänen, M. & Konttinen, M. (2017, 18. joulukuuta). Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja tietovuotojutusta: Seisomme jutun takana, jatkojuttujen julkaisemista on lykätty. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9983284>
- Leppänen, M. (2017, 22. joulukuuta). Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja antoi selvityksen Viestikookeskus-uutisesta – "Asia on loppuun käsitelty". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9992092>
- Mannermaa, J. (2017, 19. joulukuuta). Salaisia asiakirjoja, vasaroitu kiintolevy ja kotietsintä – Lue tästä Viestikookeskus-kohun käänneet. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-9981916>
- Mattila, I. (2022, 16. maaliskuuta). Helsingin Sanomille myönnettiin Politiken-lehden arvostettu sananvapauspalkinto. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008686574.html>
- Maukkonen, R. (2022, 3. toukokuuta). Suomi putosi useita sijoja viidenneksi kansainvälisessä lehdistönvapausvertailussa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000008788918.html>
- Mukka, A. (2017a, 18. joulukuuta). HS:n vastaava päätoimittaja: Salattuja tietoja käytettiin lähteenä laillisesti. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000005493110.html>
- Mukka, A. (2017b, 22. joulukuuta). Sanoman hallitus sai vastaavalta päätoimittajalta selvityksen toimitusprosessista – Kaius Niemellä on hallituksen varaukseton luottamus. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005500142.html>

- Mykkänen, P. (2021, 29. lokakuuta). Presidentti Sauli Niinistö HS:n toimittajien saamista syytteistä: Meillä on rikoslaki, jota sen säätänyt eduskunta on tarkoittanut noudatettavaksi. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://hs.fi/ulkomaat/art-2000008369947.html>
- Mäntymaa, E. (2022, 30. syyskuuta). Iltalehden ja Kauppalehden päätoimittajat kritisoivat HS:n Kaius Niemen vaikenemista Viestikookeskus-jutussa – "Näyttää, että vastuuta pakoillaan". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12645290>
- Mäntysalo, J. (2022a, 18. lokakuuta). HS:n toimittajilla isoja näkemyseroja oikeudessa: Halminen sanoi Pietiläisen painostaneen häntä – Yle seurasi Viestikookeskus-käräjiä. *Yle*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12661653>
- Mäntysalo, J. (2022b, 19. lokakuuta). Upseeri kertoi lukeneensa HS:lle päätyneitä papereita järkyttyneenä ja raivoissaan: "Paikka olisi ollut Puolustusvoimissa lukkojen takana". *Yle*. Noudettu 29.2.2024 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12661519>
- Mäntysalo, J. (2022c, 20. joulukuuta). Kaius Niemi sai syytteen törkeästä rattijuopumuksesta – myöntää rattijuopumuksen, mutta kiistää teon olleen törkeä. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20009655>
- Niemi, K. (2021, 29. lokakuuta). Uhka vankeudesta kolmelle Helsingin Sanomien toimittajalle vaarantaa vapaan tiedonvälityksen Suomessa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008368939.html>
- Niilola, M. (2019, 19. heinäkuuta). Viestintäasiantuntija tietovuodosta Puolustusvoimissa: En usko vahinkoon, tiedot vuodettu tahallaan ja tarkoituksella. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-10882390>
- Näveri, A. & Karhu, O. (2022, 18. marraskuuta). HS:n päätoimittaja Laura Saarikoski Kaius Niemen erosta: "Kun media vaatii vallanpitäjiä vastuuseen, on oltava valmis kantamaan vastuu itse". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/74-20005274>

- Orjala, A. (2017a, 19. joulukuuta). Puolustusministeri Jussi Niinistö tietovuotojupakasta: Myös Puolustusvoimilla peiliin katsomisen paikka. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9983933>
- Orjala, A. (2017b, 19. joulukuuta). Hallitus ja presidentti saavat selvityksen kohutusta tietovuodosta – Sipilä: "Tämä on vakava asia". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9982939>
- Paajanen, O.P., Nykänen, R. (2022, 23. syyskuuta). Viestikoekeskus-tutkinta julki: Puolustuksen todistaja kertoi HS:n päätoimittaja Kaius Niemen tienneen jutusta ennen julkaisua, kuulustelu tehty viime viikolla. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009082319.html>
- Paajanen, O.P., Nikula, S. & Kerkelä, L. (2019, 12. heinäkuuta). STT:n tiedot: Korkeaa ex-tiedustelupomoa epäillään tietovuototutkinnassa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000006172094.html>
- Parkkinen, J. (2022, 30. syyskuuta). Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja jarrutteli keskustelua Viestikoekeskus-jutun vastuunkannosta: "Pikkuisen jäitä hattuun". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12646193>
- Pesonen, M. (2017, 18. joulukuuta). Viestintäoikeuden professori: Lähdesuoja ei vaarantunut kotietsinnässä. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9982344>
- Reinboth, S. (2022a, 13. joulukuuta). Syyttäjät: Viestikoekeskukselta uutisoinnille ei ollut muuta motiivia kuin kohujulkisuus. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009260216.html>
- Reinboth, S. (2022b, 18. lokakuuta). HS:n toimittajilla oikeudessa erilaiset käsitykset Viestikoekeskus-jutun synnystä. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009140066.html>
- Reinboth, S. (2022c, 29. syyskuuta). STT:n päätoimittaja Minna Holopainen kritisoi HS:n Kaius Niemeä vastuunpakoilusta Viestikoekeskuksen jutussa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009101660.html>

- Reinboth, S. (2022d, 21. kesäkuuta). Poliisi kieltäytyi luovuttamasta rikoksesta epäillyille HS:n toimittajille kaikkea Viestikookeskuksen esitutkinta-aineistoa – Hallinto-oikeus hyväksyi menettelyn. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000008899389.html>
- Reinboth, L. & Kerkelä, L. (2022, 16. joulukuuta). Kaius Niemi ei saa syytettä Viestikookeskus-uutisoinnista. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009268217.html>
- Rimpiläinen, T. (2022a, 29. syyskuuta). Poliisin kuulustelija kysyi, miten vastaava päätoimittaja Kaius Niemi aikoo ottaa vastuun viestikookeskusjutusta – Niemi vaikenä loppuun saakka. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12643197>
- Rimpiläinen, T. (2022b, 29. syyskuuta). Analyysi: Helsingin Sanomien vastaava päätoimittaja valitsi taktiikan, joka jätti alaiset yksin vastaamaan syytteisiin ja vahingoitti lehden mainetta. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12643588>
- Rimpiläinen, T. (2022c, 29. elokuuta). Helsingin Sanomat hyllytti selvitysten ajaksi toimittajan, jonka epäillään vuotaneen tietoja puolustusvoimille. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12599820>
- Rimpiläinen, T. (2022d, 25. elokuuta). Syyttäjät: Helsingin Sanomien toimittajat tiesivät mahdollisesta rikosvastuusta ennen kuin julkaisivat tietoa sotilastiedustelun asiakirjoista. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12591801>
- Rimpiläinen, T. (2021, 29. joulukuuta). Kolme Helsingin Sanomien toimittajaa sai syytteen Puolustusvoimien salaisten paperien julkaisemisesta – toimittajia uhkaa vankeusrangaistus. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12165670>
- Rimpiläinen, T. (2020a, 19. lokakuuta). Viittä henkilöä epäillään rikoksesta Helsingin Sanomien viestikookeskusjutussa – tutkinta loppusuoralla. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-11601945>

- Rimpiläinen, T. (2020b, 18. joulukuuta). Viittä Helsingin Sanomien työntekijää epäillään rikoksesta, josta vähimmäisrangaistus on vankeutta – asia siirtyi syyteharkintaan. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-11704745>
- Salumäki, T. (2022a, 16. joulukuuta). Helsingin Sanomien entinen päätoimittaja Kaius Niemi ei saa syytettä Viestikoekeskus-jutussa. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12685102>
- Salumäki, T. (2022b, 7. marraskuuta). Syyttäjä muutti syytteen muotoilua Viestikoekeskus-jutussa – useista todistajista luovutaan. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12673738>
- Salumäki, T. & Happonen, P. (2022, 5. lokakuuta). Helsingin Sanomien kolmelle toimittajalle luetaan tänään syytteet turvallisuussalaisuuden paljastamisesta. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12633084>
- Salokorpi, J. (2017, 17. joulukuuta). Sanoman hallitus pyysi HS:ltä selvitystä tiedustelu-uutisoinnista. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9981666>
- Sauli, M. (2017, 20. joulukuuta). Sanoma Oy:n Antti Herlin ehdotti presidentti Niinistölle tapaamista HS-vuotokriisin keskellä. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9986803>
- Skara, M. & STT. (2017, 18. joulukuuta). HS: Poliisi teki kotietsinnän Viestikoekeskuksesta kirjoittaneen toimittajan kotiin. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-9981729>
- STT. (2021, 7. marraskuuta). Syyttäjä: Viestikoekeskus-tapauksessa oli konkreettinen uusien salassa pidettävien tietojen julkistamisen vaara – HS:n Niemen mukaan syyte "ei kestä mitään tarkastelua". *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12177693>
- STT. (2019, 12. heinäkuuta). Korkeaa ex-tiedustelupomoa epäillään tietovuototutkinnassa. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-10875751>
- STT. (2022, 29. syyskuuta). STT:n päätoimittaja Minna Holopainen jää sivuun Päätoimittajien yhdistyksen puheenjohtajan paikalta – kritisoi HS:n Kaius Niemen

toimintaa Viestikoekeskus-jutussa. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000009101548.html>

STT-YLE. (2022, 23. syyskuuta). HS:n entinen toimituspäällikkö kertoi kuulustelussa, että myös päätoimittaja sai tiedon Viestikoekeskus-jutusta ennen julkaisua. *Yle*. Noudettu 4.12.2023 osoitteesta <https://yle.fi/a/3-12636457>

Tyytjärvi, I. (2021, 29. lokakuuta). Kansainvälinen lehdistöinstituutti vaatii syyttäjää luopumaan kaikista syytteistä Helsingin Sanomien toimittajia vastaan. *Helsingin Sanomat*. Noudettu 11.12.2023 osoitteesta <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000008369269.html>